

ТОНГ ЮЛДУЗИ

Ўзбекистон болалари ва ўсмирларининг газетаси

Газета 1929 йил 1 августдан чиқа бошлаган

№ 96-97 (6936-6937)
1998 йил 6 декабрь, якшанба

Сотувда эркин
нархда

8 декабрь — Ўзбекистон Республикаси Конституцияси куни

Ғурур

Ҳар биримиз ўз ишимиз
фарзандларимиз,
Пешона тер тўкиб олдиқ шаклу
шамоил,
Ишда ўрин топибмизки, дарддан
наримиз,
Истеъдодлар алангада, этгудек қойил!

Бугун,
Эрта,
Индинга ҳам ижодда бандмиз,
Нақадар бахт, бутун умр машғул
яшамок!

Ҳаловат ҳам ҳалолликда,
Ишқда пайвандмиз
Бир орзуга
Бу — ҳамиша масъул яшамок!

Масъуллик мард, мағрур инсон
қўл қадоғида,
Йўқдан борлик,
Чўлдан бўстон,
Тошдан унган гул...
Эзгуликлар мангу ғолиб, эл ардоғида,
Юракда қўр, тилакда нур халқим,
бўл омон!

ОЙДИНЛИК

«Тонг юлдузи»да «Адолат тантанасига йўл» деган мақолани ўқиб жуда таъсирландик. Рост гапни ёзибсизлар, аммо матбуот тарқатишдагилар бироз нотўғри айтишган бўлса керак. Чунки биргина бизнинг Пискент туманимизда шу кунгача мингта яқин ўқувчи «Тонг юлдузи»га обуна бўлишди. Бу битта мактаб ўқувчиси сонича ҳам эмас, аммо шу кунларда туманимиздаги ҳар бир мактабда камида 100 ўқувчини обуна қилиш қудратига эгамиз. Чунки ўқувчилар бу йил пахта йигим-теримида қатнашиб, маълум маблаг йиғиб олганлари учун мен бу гапни чўчимай айтаяпман. Сиз

ларга яна бир бора минг раҳмат, чунки бизнинг ўқувчиларимиз шу кунгача 1200 сўмдан пул тулаб 1 йилга обуна бўлишганди. Газетада 700 сўмдан дейилган экан. Суриштирсак, биз йўл ҳақини ҳисоблаганда, 839 сўм пул тулар эканмиз. Натижада ўқувчилар ортиқча тулаган пуллари қайтариб олишди.

Биз ҳар синфдан 10 ўқувчи номига «Тонг юлдузи»га обуна бўлишни бошлаб юбордик. Уйлаймизки, газетангиз келаси йили янада ўқувчилар тилида ва дилида булган гапларни лунда-лунда қилиб ёзишда давом этади. Ёшлар билим ва тафаккурини бойитишга хизмат қилади.

Турдиали УМАРАЛИЕВ,
Пискент тумани, Халқ
таълими бўлими мудири.

ФИРИБГАРДАН ЭҲТИЁТ БЎЛИНГ!

Онам мени мактабдан, укам Шохруҳва синглим Шохсанамни боғчадан олиб уйга келди. Эшикни энди калит билан очаман деб турганида

Телефондаги суҳбат

кўчамизда бир «жигули» машинасида икки хотин пайдо бўлди. Онам билан кўришиб, «хоразмлик Санобарларнинг уйи қаерда?» — деб сўради. Онам «бу ерда хоразмликлар яшамайди», — десалар, у хотинлардан ёшроғи йиғ-

лай бошлади. «Нима гап?» деб сўрасалар каттароғи, «Бошимга иш тушди. Ўғлим хотинини уриб ўлдириб қўйди. Энди ўғлимни отиб юборишади. Бир танишимиз кечгача минг доллар олиб келиб берсангиз отмаймиз, узок муддатга қамаймиз» — деяпти. Ўғлим жуда яхши эди. Келинимнинг ўзида эди айб» деб яна йиғлай бошлади.

— Биз Андижондан Санобарни йзлаб келдик. Уни тополмасак нима қиламиз?, дерди ёши кичиги.

Онам «уйга киришлар, узокдан келибсизлар», — дедилар. Уларга дастурхон ёзиб

яна узок вақт «дардлари»ни тингладилар. Ва уйдаги янги уйимизнинг томини ёпамиз деб асраб турган 90 минг сўм пулни олиб чиқиб бердилар. Уша хотинлар эса бўйнидаги тилла занжирини онамга қолдириб, эртага келамиз, — деганча шошиб чиқиб кетишди. Аммо келишмади. Уша кундан бери ҳаммамизнинг ҳаловатимиз йўқолган. Биз меҳмон қилган аёллар фирибгар экан. Чунки онамга ташлаб кетган занжир мис чиқди.

Азиз болалар, оналаримиз кўнгли бўш бўлади. Уларнинг ёнида мен ҳам туриб индамаганимга афсусланар эканман, сизлар фирибгарлардан эҳтиёт бўлинг, — дейман.

Сардор ШАЙХОВ,
Тошкент шаҳар, Мирзо
Улуғбек туманидаги
142-мактаб ўқувчиси.

Бу саҳифани
тайёрлашда
Тошкент вилояти
Паркент
туманидаги
мактаб
уқувчиларининг
хатларидан
фойдаландик.

КЎНГЛИМ НИМАГА ҒАШ?..

Менинг исми Фатуза. Паркент туманидаги 27-урта мактаб уқувчиси. Биз оилада беш фарзандмиз. Ойимлар олий маълумотлилар. Мен уқитган мактабда инглиз тилидан дарс берадилар. Дадамлар ҳайдовчи бўлиб ишлайдилар. Менинг буюмлар, яъни дадамларнинг ойилари уйимизга келиб ойимларни урушиб, уларга иш ургатадилар. Дадамлар уларнинг биттагина уғиллари булгани учун фақат бизникига келадилар. Ойимлар агар буюмнинг келадиганини курсангиз, эшикни қулфлаб қўйинглар, итни ечиб юборинглар, деб айтиб қўйганлар. Бир куни буюм келадиганини куриб эшикни қулфлаб, уларга эшикни очмадик. Итни қўйиб юборгандик, итимиздан қочаман, деб оёқлари қайрилиб, йиқилиб тушдилар. Шунда ойижоним бизга «яхши қилибсизлар» дедилар. Кейин акам буюмларнинг уйларига борганларида буюмларни докторлар олиб кетишган экан. Дадам ишдан келганларида бу гапни дадамга етказдик. Улар ҳам индамадилар. Мана бир ойидики, буюмлар уйимизга келмаптилар. Бундан ойимлар ҳам, биз ҳам хурсандмиз. Ҳатто дадамлар ҳам ойимга «Уйга ойимни киргазманглар», деб айтиб қўйганлар. Лекин менинг кўнглим ғаш. Нимага ғаш эканлигини англагандирсиз?..

Фатуза,
27-урта мактабнинг
6-синф ўқувчиси.

МЕН ЎҒРИ ЭМАСМАН

Менинг дадамлар ҳозир қамоқдалар. Қандайдир бир жиноятчиға қўшилиб, сўнг қўлга тушиб қолганлар. Оилада 4 фарзандмиз. Ойимлар бизни мана икки йилдирки, бировдан кам қилмай тарбия қилаптилар. Бир куни мактабимизда 7-синфда ўқийдиган бир боланинг жисмоний тарбия дарида «версачи» шими билан «саламандер» туфлисини ўғирлаб кетишди. Мактабда бу катта шов-шув бўлди. Мактаб директори ўқувчиларни йиғиб, ҳаммага уч

кун мухлат берди. Агар топилмаса, ҳаммани мактабдан ҳайдайман, дедилар. Ҳамма ўғрини қидирарди. Бизнинг синф раҳбаримиз синфхонани, ҳаммани сумкасини қидириб чиқдилар. Шунда синфдошим Камола урнидан туриб,

— Устоз, мен биламан ким ўғри эканлигини, уларни Жамшид ўғирлаган. Чунки у болаларга — «Мен яқинда «версачи» оламан» — деб мактанаётган эди, — деб қолди. Мен бундан уч кун олдин болаларга «Ойим яхши ўқи-

санг, «версачи» олиб бераман, деяптилар», деб айтган эдим. Шунда ҳамма ўқитувчилар ва мактаб директори мени сиқувга олишди. Бечора ойимларга ачиниб кетдим. Улар ҳаммага «Мени ўғлим ўғри эмас», — деб оқлашга ҳаракат қилардилар. Шунда мактабимиз директори:

— Отаси ўғри эди, унинг боласи ҳам ўғри-да, — деди. Бу гап ойимга қаттиқ тегди. Уларнинг титраб кетганларини уз қўлим билан кўрдим. Нега энди мен қилмаган ишим учун жавоб беришим

керак? Нега энди менинг отам қамоқда бўлсалар, мен ҳам айбдор бўлишим керак? Мен ўғри эмаслигимни қандай қилиб исботлайман энди? Менга ёрдам беринглар!

Жамшид,
3-мактаб ўқувчиси.

УЛАРНИ КИМ ДЕБ АТАЙ?

Менинг исми Одил. Онам ҳар доим мени Одилбек деб чақирардилар. «Чақирардилар» деб ёзишимнинг боиси бор. Биласизми, онам ёшлиқларида «шизофрения» касаллиги билан оғриган эканлар. Дадамга турмушга чиққанларидан кейин касалликлари яна ҳам кучайиб кетибди. Лекин вақтида қарата олмадилар. Оила иши, ташвиши, деб касалликларини ҳам унутиб юборибдилар. Кейин мендан олдинги катта опам туғилибдилар. Лекин онамнинг дардлари оғирлашгандан оғирлашаверибди. Улардан кейин мен, кейин синглим. Хуллас, иккита қиз, битта ўғил кўрганлар. Аммо касаллик касаллик экан-да. Бундан икки йил олдин у онажонимни орамиздан олиб кетди. Мендан олдинги опам 11-синфда, мен 9-

синфда ўқийман. Синглим 6-синфда. Қариндош-уруғларимиз дадамларни ўтган йили уйлантириб қўйишди. Опам ҳам, синглим ҳам уларни «Ойи» деб чақирарди. Лекин мен... Мен негадир уларни «Ойи» деймайман. Ҳар куни хонамга кирганимда онажонимнинг кулиб турган суратларига қўлим тушади. Уларнинг кузларида аллақандай меҳр, аллақандай бир ўқинчи кўраман. Улар худди тирикдек, худди ёнимда юргандек бўлаверади. Дадам ҳам мени урушадиган, холаларим ҳам дакки беришадиган бўлишди. Лекин онажонимни унутмаман нима қилай? Уларни «ойи» десам, онам хафа бўлаётгандек туюлаверади. Уларни ким деб атай?

Одил,
4-мактаб ўқувчиси.

НАҲОШКИ БУ СЕВГИ БЎЛСА..?

Мен «Тонг юлдузи» газетасини синфдошларим билан қизиқиб ўқийман. Мен сизларга бир сирни айтмоқчиман. Ахир ўзингиз газетада «Сирларингизни Швейцария банкида пул сақлангандек сақлаймиз» деб ёзгансиз. Ўтган сонларнинг бирида «Севги ёшда эмас, бошда» деган бир мақолани ўқиб чиқдим. Балки севги ростдан ҳам ёш танламас? Аниқроғи, мен ўзимдан бир синф юқорида ўқийдиган қизни ёқтириб қолдим. Тўғри, у мендан катта. Лекин

у қизнинг бошқа қизларга нисбатан ўзини тутиши, одоблилиги, бошқаларга бўлган муносабатлари менга жуда ёқади.

Бир куни мен уни кўчасини супураётган пайтида кўриб қолдим. Олдига секин яқинлашдим. У билан саломлашдим. У эса менга қараб оддийгина қилиб «Салом» дедию, кириб кетди. Тўғриси, гарчи ўғил бола бўлсам-да, ҳаяжонланиб кетдим. Мен энди уни ҳар куни кузатадиган, ҳатто синфдош болалари гапиришса ҳам, улардан қиз-

ганадиган одат чиқардим. Қанийди, бир ёшга катта бўлиб қолсам-у, унинг синфига ўтиб олсам! Лекин бунинг ҳеч иложи йўқда. Ҳадемай янги йил келади. Мен унга катта совға тайёрлаб қўйганман. Лекин қандай қилиб беришни билолмай турибман. Балки менга Сизлар ёрдам берарсизлар? Энди нима қилай?

Баҳодир,
8-мактабнинг
9-синф ўқувчиси.

Саҳифани Озода
ТУРСУНБОЕВА тайёрлади.

Кадрли болалар! Бир эсга олинг, сиз телевизордан бокс бўйича булган жаҳон чемпионатини, унда голибликни қўлга киритган ҳамюртларимиз — Артур Григорьян ва Руслан Шагаевларнинг юртимиз байроғини баланд кутарганликларини курганингизда, юртимиз мадҳиясининг янграганини эшитганингизда кунглингиз ажиб бир фахрга, қувончга тўлди, шундай эмасми? «Пахтакор» командамиз чемпион булганда яна шодландингиз... Ёки, бирор синфдошингизнинг фан олимпиадаларидан вилоят, республикада голибликни қўлга киритганини эшитганингизда юзингизга самимий табассум югуради, тезроқ бориб шу синфдошингизни қутлашга ошиқасиз... Буларнинг ҳаммаси — Сиздаги Ватанга булган туйғу, меҳр ва муҳаббатдир.

Худди мана шу мавзуда Термиз шаҳар футбол мактаб-интернатида «Она юртинг-Олтин бешигинг» мавзуида давра суҳбати ўтказилди. Унда мазкур мактабнинг ўқувчилари ва таклиф этилган меҳмонлар сўзга чиқиб, болаларни Ватанни севишга, унинг муносиб фарзандлари бўлиб етиштишларига тилак билдирдилар.

Жумладан, вилоят Халқ Таълими Булими бошлиғи Б.Мирзаев, мактаб директори Алишер Хужамбердиев ва ота-оналардан вакиллар — Хабиба Эшматова ва Чоршам Рузиевлар сўзга чиқишиб, минг-минг йиллик бой тарихимиз, Амир Темур ҳазратлари асос солган қудратли давлатимиз, Она юрт меҳри ва бугунги Ватанимиз посбонлари ҳақида

расак, биз Афғонистонни кўра-миз. Қаранг, узоқ йиллардан бери уруш олови тўхтамаётган мамлакат бизнинг юртимизга нақадар яқин. Аммо, менинг жонажон юртим билан у юрт ўртасида жуда-жуда катта фарқ бор.

Хур ва обод юртимизнинг осойишталиги қадрига етишимиз, унга муносиб фарзанд бўлишга барча тенгдошларимни ча-

ЮРТ МЕҲРИ

мушга чиқаман.» — дейди-да, совчиларнинг қўлига бир ҳалтача беради. — «Подшоингиз шу халтачани тўлдириб берсин». — Подшо аввалига «Шўринг қургур камбағал-бечора, ҳеч бўлмаса бир арава тилла сўрамайсанми?» — деб ўзича қулибди. Аммо, подшоликнинг бутун хазинаси солинса-да, тўлмаётган халтачани кўргач, подшонинг боши қотибди. У вазирдан бунинг сирини билишни сўрабди, вазир бош эгиб қизнинг олдида боради.

Қиз «бунинг ҳеч қандай сирини йўқ, — дейди-да вазирга бир сиқим тупроқ бериб, — уни подшоингизга беринг, халтачага солсин», — дебди. Подшо вазир берган тупроқни халтачага солса, бояги халтача бирданига тўлиб қолибди...

«Бир сиқим Она-юрт тупроғи — бир ҳовуч олтиндан қиммат» деган мақол ўша даврдан қолган экан.

Биз ҳам ўша қиздек Она-юртимизнинг бир сиқим тупроғини ҳам севишимиз, уни ҳамма нарсадан афзал кўришимиз, керак. Ҳар бир кунимиз тинч — осуда утишига ўз ҳиссамизни қўшайлик.

Дилрабо ДАВЛАТОВА
ёзиб олди.

БИР СИҚИМ ТУПРОҚ

мароқ билан сўзладилар.

Шундан сўнг давра иштирокчилари — тенгдошларингиз ҳам сўзга чиқишиб, Ватан, Юрт осойишталиги, ватанпарварлик туйғулари ҳақида ўз фикрларини ўртоқлашдилар.

Тенгдошингиз Азамат Бозоров ушбу мактабнинг 8-синфида ўқийди. Бу масканда уни «Интернат» жамоасининг энг моҳир ҳужумчиси деб фахр билан сўзлайдилар. Келинг, Азаматнинг дил сўзларига қулоқ тутинг:

— Мана биз ҳозир Термиз шаҳрида ўқишимизни давом эттиряпмиз. Агар шаҳар чеккасида жойлашган ҳайвонот боғига бориб Амунинг нариги соҳилига қа-

қираман. Келажакда онамдек азиз, муқаддас Ватанимнинг байроғини халқаро футбол майдонларида баланд кўтаришга, юртим шаънини улуғлашга ҳаракат қиламан!

Шерзод Давлатов-интернатнинг 7-синф ўқувчиси ва жамоанинг чапдаст дарвозабони:

Мен ҳозир бувимнинг бир ривоятларини эсладим.

— Қадим замонда бир подшо узоқ бир юртга овга борибди ва ўша жойлик бир гўзал қизни севиб қолибди. Шул боис у қизга совчи юборибди. Қиз — «Агар подшоингиз мени ёқтириб қолган бўлса, бир шартим бор, шуни бажарсин, шундагина мен унга тур-

— Баҳодир, ҳозир нечанчи синфда ўқийсан?

— Иккинчи.

— Ўқишларинг яхшими?

— Ҳар ҳолда ёмонмас. «4» ва «5» баҳоларга ўқийман.

— Баҳодир, хафа бўлмагину, мактабга қандай борасан?

— Мактабга бормайман. Ўқитувчиларимнинг ўзлари келиб ўқишади.

— Мактабда ўқиш яхшими ёки уйдаи?

— Албатта, мактабда. У ерда болалар билан мазза қилиб ўқирдик. Бирга ўйнардик. Уйда эса зерикаман.

— Ойингни айтишларича, сен сопна-соғ бўлган экансан...

— Ҳа, мен ҳам бошқа болаларга ўхшаб югуриб-елиб юрганман. Аммо ўтган йили рўй берган воқеа мени шу аҳволга солиб қўйди.

Ўшанда қиш эди. Ўртоқларим билан чана учаётган эдик. Навбат менга келганда чана сирпаниб катта йўлга чиқиб

Баҳодирнинг ўйчан кўзлари

Болалик... сўқмоқларидан югуриб елиб ўтмаган ким бор? Улғайгач, уни қўмсаб шеър битган ким-у, қўшиқ куйлаган ким? Болалик кўзлари доимо севинч, қувонч билан тўла. Ана катта майдонда копток тепиб терлаб-пишиб футбол ўйнапсиз. Ногаҳон нигоҳингиз сизга алақандай севинч билан, алақандай ўкинч билан термулиб турган бир жуфт кўзга қадалади. Бир зум ўйланиб қоласиз. Улар болаликнинг гўзал дамларини қандайдир хомушлик билан ўтказадилар. Сизнинг эътиборингизга шундай тенгдошларингиздан бири Паркент шаҳридаги 8-мактабнинг 2-синф ўқувчиси Баҳодир Қосимов билан бўлган суҳбатни ҳавола этамиз.

кетди. Хушимга келганимда касалхонада ётган эканман. Ойижоним тепамда йиғлаб ўтирган эканлар. Ўша воқеадан кейин оёқларим ишламай қолди. Шифокорлар эса «албатта, тузаласан» дейишади.

— Тўғри айтишибди. Мен шифокор эмасман-у, лекин тузалиб кетишингга албатта ишонаман. Сен ҳали анави дўстларингга ўхшаб футбол ўйнайсан.

— Ўйнаб юрган болаларни кўрсам, туриб югуриб кетгим келади. Лекин иложим йўқ-да!

— Синфдошларинг сени кўришга келишадими?

— Улар ҳар кунни мен билан бирга. Улар билан дарсларни тайёрлаймиз, ҳар хил нарсалар ясаймиз.

— Болалар билан урушганмисан?

— Йўқ, касалхонадан чиққанимда ойижоним мени аравачада олиб келганлар. Шунда синфдошларимдан бири менга қараб, «боғча бола» деганди. Шунда ҳам унга ёмон гапирмаганман.

— Сенга ота-онанг жуда чиройли исм қўйишган экан. Сен матонатли, ботир, сабр-қаноатли бўлишнинг керак.

— Шундай бўлишга ҳаракат қиламан.

— Тенгдошларингга нима деган бўлардинг?

— Уларгами? Уларга яхши ўқинглар, ҳеч қачон тўполон қилманглар, айниқса, катта кўчада ўйнаманглар, деган бўлардим.

— Баҳодир, сенга ўқишларингга омад тилайман. Тезроқ соғайиб, югуриб-югуриб юргин!

Озода ТУРСУНБОВЕВА
суҳбатлашди.

Хамиша уйғоқ хотира

«АПП-ЖАМОЛ» — ОТА-БОПА ТАҲАЛЛУСУ

Кайковус ариги Тошкент шаҳридаги Кумлоқ маҳалласидан оқиб утади. Ёзининг жазирама иссиқ кунлари маҳалла болалари мана шу ариқда ором топадилар. Ана шундай иссиқ кунларнинг бирида бир гуруҳ болалар қий-чув қилишиб, Кайковус сувида маза қилиб чумилишди. Кейин офтобда тобланиб ётишди. Шу пайт муюлишдан чиққан оғир юк машинаси даҳшат билан офтобда тобланиб ётган болалар устига бостириб кела бошлади. Маст ҳолда машинани бошқаролмай қолган шофёрга кузи тушган Алпиддин синглиси Марҳаматни қутқариш учун жон-қолатда узини қалқон қилиб унга отди. Шо-

фёр узини йўқотиб қўйди. Оғир юк машинаси шиддат билан пастликка шунгиб, икки норасидани баҳайбат гилдираклари орасида эзгилаб, атрофни қора-қонга беллади. Бирданига икки гудак жони узилди.

Бу муҳим фожеадан сўнг Алпиддиннинг отаси Жамолддин ака, онаси Мамлакат опаларанчагина беҳуш ётдилар. Бу воқеа 1960 йил 22 июль кунини содир бўлган эди. Алпиддин Жамолддиннинг ушанда эндигина 13 ёшга тулган эди. У саккиз ёшдан бошлаб «Алп Жамол» таҳаллуси билан шеърлар, кичик пьесалар ёзарди. Ажойиб расмлар чизарди. У ута қобилиятли эди. Мактабда утадиган барча тadbирларга доимо бош-қош буларди. Ана шу фожеадан сўнг отаси Жамолддин ака Асомиддинов кузларида нам, юракда ғам билан угли Алпиддиннинг иштини давом эттириш, руҳини шод этиш мақсадида узига «Алп Жамол» таҳаллусини олиб, ушлаб пьесалар, 300 дан ортиқ ичак узди телеминиатюралар ва кўплаб телеспектакллар яратди.

Мурғак Алпиддинни ва синглиси Марҳаматларни Олтоҳ уз раҳматига олган бўлсин!

Отасига нишона асарларини, илк мучал ёшда «Алп Жамол» таҳаллусини қолдириб кетган ёш адибнинг ижодидан сизга айрим намуналарни ҳавола этамиз.

Алпиддин Жамолддин угли бу асарларни сизнинг ёшингизда ёзган. Шу туфайли биз уни тенгдошларингиз ижоди сифатида тақдим этамиз.

Тоҳир МУЛЛАБОВЕВ,
Ўзбекистон телевидениеси
«Умид» бош муҳарририятининг
гуруҳ раҳбари.

Иштирок этувчилар:
Мели опа — адабиёт муаллимаси.

Салим — ўқувчи.

Вали — синфком.

Шоҳида — синфком муовини.

Маъруф — ўқувчи.

Гули — ўқувчи.

АЛП ЖАМОЛ

БИР ПАРДАЛИ
ПЬЕСА

Воқеа шу кунларда бўлиб ўтади.

Синф. Синфда ғала-ғовур, тўполон.

Мели опа кириб келади, ҳамма шоша-пиша ўз ўрнини эгаллайди.

МЕЛИ ОПА: — Салом! (ўқувчиларни бир-бир кўздан кечириб)

ЎҚУВЧИЛАР: — Салом!

МЕЛИ ОПА: — Ўтиринглари!

Ўқувчилар ўтиришади.

Уйга вазифа қилиб нимани берувдим?

ГУЛИ: — Антон Павлович Чеховнинг «Хамелеон» ҳикоясини ўқиб келинглари, девдингиз.

МЕЛИ ОПА: — Тўғри, ўтир. Қани, ким ўқиб келди?

Нукул қиз болалар қўл кўтаришади, ўғил болалар эса жим.

МЕЛИ ОПА: — Ҳусан, нимага Нигоранинг орқасига беркинаёпсан? Маъруф нон кавшамай ўтир!..

Шу пайт эшикдан ҳовлиқиб Салим кириб келади, унинг кўз ости кўкарган.

САЛИМ: — Кирсам майлими?

МЕЛИ ОПА: — Кириб бўлдинг-ку...

Нега кечикдинг, Муродов?

САЛИМ: — Нақа... Ҳалиги... Трамвай симидан чиқиб кетди!..

(Салимнинг баҳона тўқишга усталигини билган болалар диққат билан эшитиб туришибди).

МЕЛИ ОПА: — Трамвай бўлса, балки изидан чиқиб кетгандир?

САЛИМ: — Ишқилиб нимасидандир чиқиб кетди-да...

(ҲАММА КУЛИБ ЮБОРАДИ).

МЕЛИ ОПА: — Кўзингга нима қилди?

САЛИМ: — Бугун ўзи ҳамма нарсанинг нимасидир чиқиб кетаяпти. Трамвай изидан чиқди, хўроз инидан чиқди, кўзимнинг дабдаласи чиқди!..

МЕЛИ ОПА: — Хўрознинг нима алоқаси бор бу гапга?

ШОҲИДА: — (ўрнидан туриб) — Салим «трамвай-прамвай» деб баҳона қилаяпти, хўроз уриштиришга борган! «Хўроз» беихтиёр оғзидан чиқиб кетди. Қандай қилиб сирни ошқор қилиб қўйганига ўзиям ҳайрон. Воқеа бундай бўлувди. Мен мактабга келаятудим, Ориф деган бола бор, «Б»да

ўқийди, ўшанинг хўрози бор. «Хўрозингни олиб чиқ, уриштирамиз», деди Салим. Ориф хўрозини олиб чиқишга уйига кириб кетувди, мен кутмай мактабга келавердим...

САЛИМ: — (пичинг қилиб) Бирпас кутиб турмабсан-да! Яхши ўйиндан қолиб кетдинг.

МЕЛИ ОПА: — Кейин нима бўлди?

САЛИМ: — Шоҳида кўрмай қолган иккинчи сериясини ўзим айтиб бера қолай. Ориф хўрозини опчикди. Уриштирдик.

ШОҲИДА: — Безрайиб «уриштирдик» дейишини-чи! Садқаи ўқувчи кет.

САЛИМ: — Замондан орқада қоп кетганса-да.. Ҳали-ку хўроз экан, Испанияда буқа уриштиришади! «Коррида» дейишади! Древня!..

ШОҲИДА: — Яхши бўпти!

МЕЛИ ОПА: — Бўпти, ўтир. Сенинг сартуаштларинг билан дарсниям ўтказвордик.

САЛИМ: (партасига бориб) Кейин менинг хўрозим ютқазиб қўйди. Жаҳлим чиқиб, Орифнинг ёқасидан ола кетдим...

МЕЛИ ОПА: — Бу ёқда хўрозлар қолиб, жўжахўрозлар уруши бўпти-да? Болалар кулишади.

САЛИМ: — (шивирлаб, Шоҳидага) Чақимчи!..

ШОҲИДА: — Ажаб бўпти — хўп бўпти! (тилини чиқариб, мазах қилади).

САЛИМ: — Ҳали сен шошмай тур!.. (Муштини кўрсатади).

МЕЛИ ОПА: (Журналга қараб) Муродов Салим! Доскага чиқ!

САЛИМ: — (Ўқитувчи эшитмайдиган қилиб) Ўзи энди ўтирувдим-а.

МЕЛИ ОПА: — (Салимнинг доскага чиқишини кутиб) Хўш.. «Хамелеон» ҳикоясини гапириб бер.

САЛИМ: — Ўқимовдим...

МЕЛИ ОПА: — «Ўқимовдим — ўқимовдим!» Ўқийдиган кунинг борми сенинг? Тагин хўроз уриштирадилар, бу кишим! Ўтир, «Икки!»

САЛИМ: — Опа...

МЕЛИ ОПА: — Нима «опа», нима «опа»? Эртага ўқиб келсанг, «иккингни» тузатасан. (Кўнгирак чалинади).

МЕЛИ ОПА: — Бўпти, эртага ҳам «Ха-

мелеон»ни ўқиб келасизлар.

(Чиқиб кетади).

САЛИМ: — Хў, менга қара!..

ШОҲИДА: — Нима дейсан?

САЛИМ: — Ҳали кетишда кўрадиганингни кўрсатиб қўяман!

ШОҲИДА: — Нега экан?

САЛИМ: — Негалигини ўшанда кўрасан!

ШОҲИДА: — Ургинам-чи, опамга айтиб, адабингни бердириб қўяман!

САЛИМ: — Айтавермайсанми, менга деса каттасига айт!

ВАЛИ: — Нима қиласан, қиз бола билан айтишиб? Сеники маъкул, де, қўй.

САЛИМ: — (Валига) Даллол керак эмас!

ВАЛИ: — Даллол керак бўлмаса, уришма-да.

САЛИМ: — Гап ўргатадиган ҳам керак эмас.

ВАЛИ: — Ҳеч ким гап ўргатмаса ҳам, мен ўргатаман.

САЛИМ: — Менга гап ўргатадиган хўжайин ҳам керакмас!

ВАЛИ: — Мен кимман?

САЛИМ: — Кимсан?

ВАЛИ: — Синфкомман! Мен синфда тартиб сақлашга, болаларни яраштириб қўйиш учун гап ўргатишга масъулман, билдингми? Хўжайин ҳам бўлишга ҳаққим бор!

САЛИМ: — Бўпти, бўпти! Ҳадеб кекирдагингни чўзаверма! Аълочи бўлсанг бўпсан-да!

ВАЛИ: — Қўлингдан келса сен ҳам бўлиб кўр-чи!

САЛИМ: — Бўламан ҳам.

(Ҳамма болалар ялт этиб унга қарашди).

ВАЛИ: — Бўпти, кўраимиз! Сен билан аълочи бўлганингдан кейин гаплашаман!.. (чиқиб кетади)

МАЪРУФ: — Ўзингга душман орттириб нима қиласан?..

САЛИМ: — Э, бор, йўлингдан қолма! Энди сен етишмай турувдин!

МАЪРУФ: — Ўзинг биласан. (чиқиб кетади)

ГУЛИ: — Бугун сен навбатчисан, доскани арт! Қоғоз парчаларини йиғиштир, деразаларни артиб, очиб, синфни шамоллат.

САЛИМ: — Эй, кўп шангиллайверма!.. Айтмасанг ҳам ўзим биламан.

ГУЛИ: — Аввал латтани хўлаб кел, бўлмаса яхши артилмайди!

(чиқиб кетади).

САЛИМ: — Хўп бўлади, хўжайин! (Салим бир ўзи қолади, ўзича ҳаёл суради)

Нега ҳеч ким билан чиқишолмайман?

Болалар тўғри айтишади, ўлғудай кўполман.

Шоҳида... Уни нимага хафа қилдим?

Шоҳида яхши қиз, лекин уни кўрдим дегунча, тўнимни тескари кийиб оламан.

Нимага бундай қиламан, ўзим ҳам ҳайронман...

(Кўлида хўлланган латта билан Шоҳида кириб келади) келиб доскани арта бошлайди.

Шоҳида ҳам индамайди, Салим ҳам. Шоҳида кейин у ер-бу ерда сочилиб ётган қоғозларни тера бошлайди.

Салимнинг оғзи очилиб қолади. Сўнг Шоҳида бориб, деразаларни ланг очиб юборади.

Синфга тоза ҳаво киради...

— Мени кечир, Шоҳида... (ўрнидан туриб унинг олдига боради)

— Мен... Мен кўполлик қилдим...

ШОҲИДА: — (ҳеч гап бўлмагандай) — Ҳечқиси йўқ.

САЛИМ: — Энди сени... Э.., қиз болаларни сираям хафа қилмайман.

ШОҲИДА: — (кулимсираб) Шунақа дейсан-у, лекин икки-уч кундан кейин бари-бир ўз билганингдан қолмайсан.

САЛИМ: — Истайсанми, қасам ичаман?

ШОҲИДА: — Йўқ, қасам ичма, ундан кўра «икки»нгни тузат!

САЛИМ: — (ух тортиб) «Хамелеон»ни ўқийман керак... Агар эртага ҳам ўқиб келмасам, опадан эшитадиганимни эшитаман.

ШОҲИДА: — Ўқи, биров қўлингдан ушлаб турибдими?

САЛИМ: Йўқ, ҳеч ким ушлаб тургани йўғ-у, лекин ялқовлигим ҳалақит берапти-да...

ШОҲИДА: — Ялқовликни енгиш керак.

САЛИМ: — Битта ўзимнинг кучим етмаяпти-да... (кулиб) Бу — хўроз уриштириш эмас экан!

ШОҲИДА: — Майли, мен ёрдам бераман. Дарсадан кейин кутубхонага кел. (югуриб чиқиб кетади).

ТАМОМ

ОНАМГА

Туғилганимдан кейин,
Онамга бўлди қийин.
Онам мени белади,
Сочларимни силади.

Кечалар ухламайди,
Юради чониб-елиб.
Тўрт ёшга тулганда ҳам
Менинг эмизиб.

Онам менга меҳрибон,
Ҳар бир ишда қаҳрамон,
Онам сабаб — қорин тўқ,
Бўлиб ўсдим мен полвон.

Онажон, бўлинг омон,
Яшанг дунё тургунча,
Унутмасман ҳеч сизни,
Унутмам ўлгунимча!..

БЕЗОРИНИНГ
ИШИ

Онаси иш буюрса,
Аҳмад кўчага қочар.
Қилган иши тескари,
Ота бақириб қолар.

Тепар бўлса ланкани,
Чил-чил қилар банкани.
Куч-қуввати — кўрқувлик,
Пачоқ қилар танкани.

Мактабда ҳамма безор,
Қилмишидан қилмас ор.
Ҳамманинг гапи бекор,
Насихатлар қилмас кор.

Етиб келиб уйига,
Улоқтирар папкани.
Яна бошидан бошлар,
Кийиб олиб шапкани.

БИР СИНФДОШИМГА

Исмимни айтолмайман,
У билан тенгдир ёшим,
Баҳоси «бир» ва «икки».
Хулқи — «ноль», синфдошим.

Ўқувчиға ҳос эмас,
Синфда ултириши.
Уртоқлари жигига
Тегар «хиринг» кулиши.

Оғзида писта, ё қурт,
Жағи тинмас ҳеч қачон.
Бетиға сув тегмаган,
Ёқа кир — хонавайрон.

Синфдаги дустлардан,
Қуриниши бир бошқа.
Яра-чақа, пешона
Қупинча гурра — қашқа.

Ёрдам қулин чузардик,
Интизомин тузатса.
Инсофга келиб у ҳам,
Бизларга қўл узатса.

ШЕР БИЛАН БУР-
ДУМ

Ўрмонда мағрур бир шер,
Ер юзида зўрман дер.
Юраркан шер тоғ томон,
Етиб келди бир замон.

Чўққи устига чиқиб,
Олди панжасин тикиб.
У — бургут уяси эди.
Осмон туяси эди.

Келиб қолди ногаҳон,
Она бургут шу замон!
Келибоқ чўққи кетди,
Шер кулаб, ерга етди.

Зўрлик — келтирар хўрлик...

ЁШ ИҚТИСОДЧИ

YOSH IQTISODCHI

“Тонг юлдузи”га илова
иқтисодий газета

*Булбул қилиб сайратган,
Тул-боғларда яйратган,
Шойчоқ, кади кишинатган,
Кўз олдимни яшинатган,
Ватаним бўлгин омон,
Сен бор - Меники замон!*

УШБУ СОНДА:

**ЎЗБЕКИСТОН
РЕСПУБЛИКАСИНING
КОНСТИТУЦИЯСИНИ
ЎҚИБ-ЎРГАНАМИЗ**

7-БЕТ

Мақтаб жамоаси “Ўқувчиларга
чуқур билим бериб, уларни ҳаёт-
да ўз ўринларини топишга эри-
шиш” муаммоси устида ишлаб,
қатор ютуқларга эришмоқдалар.

**ҒИЖДУВОНДАГИ БИРИНЧИ
БИЛИМ МАСКАНИ**

8-БЕТ

Молиявий инқироз дунёда-
ги энг бадавлат одамлардан
бири-Брунея султони Ҳожи
Хассанал Балкиянинг ошига
ҳам захар солди.

БАДАВЛАТ СУЛТОННИНГ ҲАСРАТИ

9-БЕТ

Сахро нима? Сахро ҳаётнинг
фақат айрим турлари яшаши
мумкин бўлган минтақадир.
Ҳеч бир сахрода нам етишмай-
ди. Демак, у ердаги мавжуд
ҳаёт турлари сувсизликка мос-
лашиши керак бўлади.

НЕГА САХРОДА СУВ ЙЎҚ?

10-БЕТ

Оппоқ пахтадек қор совуқни
олиб келади. Бўрон ёки изғи-
рин эса совуқнинг кучини бир
неча бор ошириб юборади. “Иг-
надек тешиқдан туядек совуқ
киради”, деб билиб айтганлар.

**ҚИШНИ КУТИБ
ОЛИНГ**

11-БЕТ

ЎШИН МАЙДОНЧАСИ

12-БЕТ

**“ИҚТИСОДИЁТДАН
САБОҚЛАР”**

**КОНКУРСИ ТОПШИРИҚЛАРИ
КЕЛГУСИ СОНДАН ДАВОМ ЭТАДИ**

ПУЛ МУОМАЛАСИ

(Юқори синф ўқувчилари учун)

ПУЛ МУОМАЛАСИ ДЕГАНДА НИМАНИ ТУШУНАСИЗ?

Ўхжалик ҳаракатида пулнинг доимо айланишда бўлиши, унинг ўз вазифаларини ўзлуксиз бажариб туриши пул муомаласи дейилади. Нақд ва нақд бўлмаган пулларнинг ўз вазифаларини бажаришдаги ҳаракати пул муомаласини келтириб чиқаради:

ПМ = НПМ = НБПМ

Бу ерда,

ПМ - пул муомаласи;

НПМ - нақд пул муомаласи;

НБПМ - нақд бўлмаган пул муомаласи.

Нақд пул банкдан чиққан корхона, ташкилотлар кассасига ва аҳоли қўлига ўтади. Олди-сотди ва тўлов ҳаракатлари бажарилган, яна банкка қайтади.

Нақд бўлмаган пул муомаласига фирма, корхона, ташкилотларнинг банкдаги ҳисобида турган пул ҳаракати киради ва бундай муомала чек, кредит картчаси, вексель, облигация, сертификат ва бошқа воситалар ҳаракати шаклида олиб борилади.

ПУЛ МУОМАЛАСИ ҚОНУНИ ТЎҒРИСИДА НИМА ДЕЯ ОЛАСИЗ?

Пул муомаласи қонуни - муомала учун зарур бўлган пул миқдорини белгилайдиган, товар пул муносабатларини ўзида акс эттирадиган қонундир. Бу қонун пул миқдорига таъсир этувчи омиллар ҳаракатини билдиради.

Бу қонун таърифи қуйидагича: муайян даврда муомалага зарур бўлган пул миқдори барча товарлар нархи суммасига (йигиндисига) тўғри пропорционал, пул обороти тезлигига тескари пропорционал ўзгаради.

• Товарлар нархининг суммаси (ТНС) - қанча товар бор, ҳар бир товар нархи қанча, яъни бозорга жами неча пуллик товар чиққан;

• пул ҳаракати - пул обороти тезлигига (ПО), яъни пул неча марта олди-сотдига воситачилик қилади.

Бунда,

$$\text{ПМ} = \frac{\text{ТНС}}{\text{ПО}}$$

Демак, пулга талаб пул операцияларининг қўлами ва тезлиги билан ўлчанади. Пул билан муомала қилиш ишлари қанчалик кўп бўлса, шунчалик пул кўп керак бўлади. Агар пул қанчалик тез айланиб турса, унга талаб шунчалик қисқаради. Пулга талаб деганда пулнинг олди-сотди тўлов ишларидагина эмас, балки жамғарма сифатида ишлатилиши эҳтиёжини, хусусан, ўзбек халқининг нақд пулни йиғишга бўлган иштиёқини ҳам назарда тутиш керак. Бунга уни қисман зарурат ҳам мажбур қилади. Ўртача оила аъзолари сони анча кўп бўлгани боис хонадон соҳиби бир умр ўз фарзандларини уйлаш-жойлаш ташвиши билан яшайди. Шунга яраша зарур миқдорда пул жамғариб боради.

ПУЛ МУОМАЛАСИНИНГ БАРҚАРОРЛИГИ НИМАЛАРГА БОҒЛИҚ?

Бозор иқтисодиётига ўтиш биринчи навбатда ҳаётимизда, иқтисодиётимизда барқарорликка эришиш билан чамбарчас боғланган. Шунинг учун ҳам иқтисодиётни, молиявий аҳо-

лини, хусусан пул муомаласини барқарорлаштириш - иқтисодий ислохотларни амалга оширишнинг муҳим шартидир.

Пул муомаласидаги барқарорлик қуйидаги омилларга, яъни:

- пулнинг кадр-қиймати;
- пулга бўлган таклифга;
- пулга бўлган талабга боғлиқ.

Пулнинг кадр-қиймати деганда пул бирлигининг харид қилиш қўрби-қобилияти, яъни унга қанча товар хизматлар харид қилиш мумкинлиги тушунилади. Пулнинг кадр-қиймати:

- нархга;
- нарх эса ишлаб чиқариш харажатларига;
- бозорга ташланган пул миқдорига боғлиқ.

Пулнинг кадр-қиймати нарх даражасига нисбатан тескари пропорционалдир: нарх пасайса пул кадри ошади, нарх ошса пасаяди.

ПУЛГА ТАЛАБ ВА УНГА ТАКЛИФ ПУЛ МУОМАЛАСИДАГИ БАРҚАРОРЛИККА ҚАНДАЙ ТАЪСИР КЎРСАТАДИ?

Пул таклифи - бу муомалага чиқарилган маълум турдаги пул миқдоридир.

У талабдан ортиқ ёки кам бўлиши мумкин:

• кам бўлганда, яъни муомала учун зарур, пул муомалага киритилмаса, у ҳолда тўлов кризиси юзага чиқади. Натижада пул муомаласини издан чиқаради, беқарорлаштиради;

• ортиқ бўлганда, яъни пул керагидан ортиқча муомалага киритилса ва пулнинг миқдори товарлар массасидан ортиб кетса, пул кадрсизланиб, инфляция юзага чиқади. Натижада пул муомаласини беқарорлаштиради.

Пулга талаб - бу пулга бўлган эҳтиёждир. Пулга талабни корхоналар, ташкилотлар аҳоли ва давлат билдиради, чунки улар ўхжалик субъектлари, ишлаб чиқарувчи ёхуд истеъмолчилардир.

Пулга бўлган талаб унинг харид қобилияти билан белгиланади. Пулнинг харид қобилияти қанчалик паст бўлса, шунчалик:

- унга бўлган ишонч йўқолиб боради;
- ундан ҳамма қутилишга интилади;
- уни жамғариш бемаънилик бўлади;
- унга бошқа қадрли валюта-

ни сотиб олиш иштиёқи кучаяди, натижада валюта бозорига чайқовчилик авж олади.

Буларнинг ҳаммаси пул муомаласининг барқарорлигига путур етказиши ва уни издан чиқаради.

Пул кадр қийматининг барқарорлашуви эса уни топишга интилишни кучайтиради, бу эса иқтисодий ўсишни юзага келтиради.

ПУЛ МУОМАЛАСИНИ БАРҚАРОРЛАШТИРИШНИНГ ҚАНДАЙ КЛАССИК УСУЛЛАРИ МАВЖУД?

Пул муомаласини барқарорлаштириш мақсадида қуйидаги классик усуллар қўлланилган.

• Нуллификация усули. Бунда эски, кадрсизланган пул бирликларидан батамом воз кечилади ва муомалага янги пул бирликлари чиқарилади. Масалан, 1797 йил 4 февралда Франция ҳукуматининг қарорига биноан пул муомаласини барқарорлаштириш мақсадида муомаладаги қоғоз пуллар бекор қилинган ва уларнинг ўрнига муомалага реал пуллар, яъни қимматбаҳо металлдан ишланган тангалар чиқарилган. Бу усул инфляция даражаси жуда юқорилашиб кетган ҳолларда қўлланилади.

• Ревальвация усули. Валюта курсининг расмий оширилиши ревальвация дейилади. Масалан, 1 доллар = 50 сўм бўлса, сўм ревальвация этилган, унинг курси оширилиб, 1 доллар = 42 сўм бўлади.

Бу усул муомаладаги қоғоз пуллар кам миқдорда кадрсизланган ҳолларда қўлланилади.

• Девальвация усули. Давлат томонидан расмий равишда валюта курсининг пасайтирилиши девальвация дейилади. Масалан, 1 доллар = 50 сўм бўлса, сўм девальвация этилган, курси пасайтирилиб, 1 доллар = 55 сўм бўлиб қолади. Бозор учун кураш кучайган шароитда девальвация экспортни рағбатлантириш, тўлов мувозанатини яхшилаш учун қўлланилади.

Қайд этилган усуллар муомаладаги қоғоз пулларнинг олтин қийматлари белгиланиши зарур бўлган ҳолларда қўлланилган 1970 йилдан бошлаб мамлакатлар пул бирликларининг олтин қийматлари белгиланмайдиган бўлди.

ИНФЛЯЦИЯ ДЕГАНДА НИМАНИ ТУШУНАСИЗ ВА УНИНГ КЕЛИБ ЧИҚИШ

САБАБЛАРИ НИМАДА?

Бир сўз билан айтганда инфляция - бу:

- муомалада керагидан ортиқча пулнинг пайдо бўлиши;
- нарх-навонинг ўсиб кетиши;
- пулнинг кадр-қиймати ва харид қобилияти пасайиши;
- пулнинг кадрсизланиши, обрўсизланишидир.

Бу одатда ортиқча таклиф таъсирида вужудга келган инфляция деб юритилади. Унинг сабаби, маҳсулот бирлигига кетган харажатларнинг ортишидир. Харажатлар ошганда муайян нархда товар сотиш фойдани қисқартиради, чунки улар тескари пропорционал ўзгаради.

ИНФЛЯЦИЯ АҲОЛИНИНГ ТУРЛИ ҚАТЛАМЛАРИГА ҚАНДАЙ ТАЪСИР ЭТАДИ?

Инфляция шароитида:

• пул жамғармалари кескин кадрсизланади, чунки уларнинг реал қиймати, яъни уларга олиш мумкин бўлган товар ва хизматлар миқдори камаяди.

Пулга тенглаштирилган қоғозлар суғурта полислари, акциялар, облигациялар, чеклар, сертификатлар реал қиймати ҳам пасаяди.

Банкка жойлаштирилган пул ва қимматли қоғозлар даромад келтиради, лекин уни инфляция ютиб юбориши мумкин.

• қарз берганлар ютқазса, қарз олганлар ютади, бу ҳам пул кадрининг пасайишидан келиб чиқади. Бу қутилмаган инфляция шароитида юз беради;

• ишлаб пул топувчилар турмуши пасаймасдан, ҳатто юксалиши мумкин. Айниқса, бу ишбилармонларга хос;

• янги хариддорлар товарлар чиқарувчи корхоналар ҳам ютқазмайди. Улардаги товарларнинг нархи бошқаларникидан тез ўсади.

Шунга қараб иш ҳақи ва фойда ҳам кўпаяди.

• Пул кадрсизланганда давлат қарзи ҳам кадрсизланади. Тўлов баланси тақчиллик томон ўрмалайди.

• Ишсизлар доираси кенгаяди.

• Майда товар ишлаб чиқарувчилар ва хунармандлар ҳам кўп зарар кўради. Улар ишлаб чиқарган маҳсулотларини воситачи савдогарларга кўтарасига бозор баҳосидан паст нархда сотишга мажбур бўлади.

ИНФЛЯЦИЯ ИҚТИСОДИЁТГА ҚАНДАЙ ТАЪСИР КЎРСАТАДИ?

Инфляция иқтисодиётда турли оқибатлар қолдиради. Аниқроғи, уни издан чиқаради. Инфляция:

• ишлаб чиқаришнинг стихиялигини кучайтиради, тармоқлар ривожланишидаги мутаносиблик бузилишига олиб келади;

• бўш маблағларнинг ишлаб чиқариш соҳасидан муомала соҳасига оқиб ўтишига сабаб бўлади. Узоқ муддатли капитал қўймаларини фойдасиз қилиб қўяди;

• савдони ҳам издан чиқаради. Турли ҳудудларда баҳоларнинг турлича даражада бўлиши товарларнинг нормал ҳаракатини бузади, уларнинг бозордан бозорга кўчиб юришига олиб келади;

• олиб сотарликка кенг йўл очиб беради. Баҳоларнинг доимий равишда ўсиб бориши товарларни захирага сақлаш ва

уларни юқори баҳоларда сотишга мажбур этади;

• истеъмол ва эҳтиёжни издан чиқаради. Кадрсизланаётган пулдан қочиш мақсадида пул эгалари тўғри келган товарларни, ўз истеъмолини қондириш учун керак бўлиши ёки бўлмаслигидан қатъи назар сотиб ола бошлайдилар.

Инфляциянинг таъсир кучи унинг қандай шароитда боришига боғлиқ. Агар инфляция бозор товарларга тўйинган вазиятда суст кечса, пул кадрининг пасайиши талаб эҳтиёжни қондириш учун кўпроқ пул топишга ундайди. Пулга интилиш ишлаб чиқаришни олға суради.

Ялпи тақчиллик, яъни товарлар оммавий тақчил вазиятда шиддатли инфляция юз бериб қиммат бўлса-да, пулга товар топишга, ишлаб чиқаришни олға тортувчи куч бўлмайди, чунки корхоналар, ташкилотлар ва айрим кишилар ортиқча пул топишга интилмайди, сабаби барибир пулга товар етишмайди. Бундай ҳол иқтисодиёт учун ҳалокатлидир. Инфляцияни тез даф этмай туриб, иқтисодий омиллар ҳаракатга келмайди.

ИНФЛЯЦИЯ ОЛДИНИ ОЛИШНИНГ ҚАНДАЙ УСУЛЛАРИ МАВЖУД?

Инфляция иқтисодга путур етказгандан уни тугатиш ёки юмшатиш учун давлат антиинфляция сиёсатини олиб боради. Бу сиёсат икки йўналишда боради.

1. Ишлаб чиқаришни жонлантириши. Товарлар ва хизматлар кўп яратилса, ортиқча пулларнинг ташналиги қондирилиб, нарх-наво, бинобарин, пул кадри барқарорлашади. Шу сабабдан ишлаб чиқаришни рағбатлантириш мақсадида:

• ишлаб чиқаришга солинган фойда солиқдан озод қилинади;

• ишлаб чиқаришга арзон кредит берилади;

• янги ишга қўл урган корхоналарга бюджетдан субсидия ажратилади;

• фирмалардан олинadиган даромад солиқлари камайтирилади;

• экспорт-импорт бўйича имтиёзлар берилади.

2. Пул массасининг ортишини чеклаш ёки тўхтатиб қолиш муомаладаги пул миқдорини камайтириш. Шу мақсадда:

• пул даромадлари (иш ҳақи, нафақа, пенсия, хайрия тўловлари) назорат қилиниб, уларнинг ўсиши чекланади ёки тўхтатилади;

• ортиқча пулни товар бозоридан чиқариб, қайтариб қўйиш учун депозитлар (қўйилган пуллар) учун банк тўлайдиган фоиз оширилади;

• пул эмиссияси жиддий чекланади ёки умуман тўхтатилади;

• марказлаштирилган кредитлар бериш қатъи чегараланади;

• банклараро кредит ресурслари аукционлари кенгайтирилади;

• давлатнинг қимматбаҳо металллар ҳамда валюта захираларини бойитишга ҳаракат қилинади;

• актив тўлов балансига эришишга интилинади. Тўлов балансида тушумлар суммаси тўловлардан кўп бўлса баланс актив дейилади. Агар тўловлар суммаси тушумлардан кўп бўлса баланс пассив дейилади.

Ё.АБДУЛЛАЕВ

1-модда. Ўзбекистон - суверен демократик республика. Давлатнинг "Ўзбекистон Республикаси" ва "Ўзбекистон" деган номлари бир маънони англатади.

2-модда. Давлат халқ иродасини ифода этиб, унинг манфатларига хизмат қилади. Давлат органлари ва мансабдор шахслар жамият ва фуқаролар олдида масъулдирлар.

Ўзбекистоннинг давлат чегараси ва ҳудуди дахлиз ва бўлинмасдир.

4-модда. Ўзбекистон Республикасининг давлат тили ўзбек тилидир.

Ўзбекистон Республикаси ўз ҳудудида истиқомат қилувчи барча миллат ва элатларнинг тиллари, урф-одатлари ва анъаналари ҳурмат қилинишини таъминлайди, уларнинг ривожланиши учун шароит яратади.

5-модда. Ўзбекистон Республикаси қонун билан тасдиқланган ўз давлат рамзлари-байроғи, герби ва мадҳиясига эга.

7-модда. Халқ давлат ҳокимиятининг бирдан-бир манбаидир.

Ўзбекистон Республикасида давлат ҳокимияти халқ манфатларини кўзлаб ва Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ҳамда унинг асосида қабул қилинган қонунлар ваколат берган идоралар томонидангина амалга оширилади.

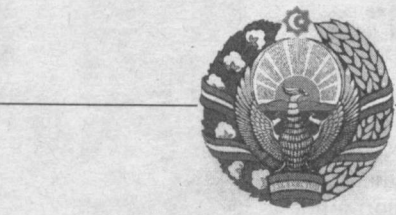
Конституцияда назарда тутилмаган тартибда давлат ҳокимияти ваколатларини ўзлаштириш, ҳокимият идоралари фаолиятини тўхтатиб қўйиш ёки тугатиш, ҳокимиятнинг янги ва мувозий таркибларини тузиш Конституцияга хилоф ҳисобланади ва қонунга биноан жавобгарликка тортишга асос бўлади.

8-модда. Ўзбекистон халқини миллатидан қатъи назар, Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари ташкил этади.

10-модда. Ўзбекистон халқи номидан фақат у сайлаган Республика Олий Мажлиси ва Президенти иш олиб бориши мумкин.

Жамиятнинг бирон-бир қисми, сиёсий партия, жамоат бирлашмаси, ижтимоий ҳаракат ёки алоҳида шахс Ўзбекистон халқи номидан иш олиб боришга ҳақли эмас.

13-модда. Ўзбекистон Республикасида демократия уму-

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНING КОНСТИТУТЦИЯСИНИ

ЎҚИБ-ЎРГАНАМИЗ

минсоний принципларга асосланади, уларга кўра инсон, унинг ҳаёти, эркинлиги, шаъни, қадр-қиммати ва бошқа дахлсиз ҳуқуқлари олий қадрият ҳисобланади.

Демократик ҳуқуқ ва эркинликлар Конституция ва қонунлар билан ҳимоя қилинади.

18-модда. Ўзбекистон Республикасида барча фуқаролар бир хил ҳуқуқ ва эркинликларга эга бўлиб, жинси, ирқи, миллати, тили, дини, ижтимоий келиб чиқиши, эътиқоди, шахси, ва ижтимоий мавқеидан қатъи назар, қонун олдида тенгдирлар.

Имтиёзлар фақат қонун билан белгиланиб қўйилади ҳамда ижтимоий адолат принципларига мос бўлиши шарт.

20-модда. Фуқаролар ўз ҳуқуқ ва эркинликларини амалга оширишда бошқа шахсларнинг, давлат ва жамиятнинг қонуний манфаатлари, ҳуқуқлари ва эркинликларига путур етказмасликлари шарт.

27-модда. Ҳар ким ўз шаъни ва обрўсига қилинган тажовуз-

лардан, шахсий ҳаётига аралаш-ишдан ҳимояланиш ва турар жойи дахлсизлиги ҳуқуқига эга.

Ҳеч ким қонун назарда тутган ҳоллардан ва тартибдан ташқари бировнинг турар жойига кириши, тинтув ўтказиши ёки уни кўздан кечириши, ёзишмалар ва телефонда сўзлашувлар сирини ошкор қилиши мумкин эмас.

29-модда. Ҳар ким фикрлаш, сўз ва эътиқод эркинлиги ҳуқуқига эга. Ҳар ким ўзи истасан ахборотни излаш, олиш ва уни тарқатиш ҳуқуқига эга, амалдаги конституциявий тузумга қарши қаратилган ахборот ва қонун билан белгиланган бошқа чеклашлар бундан мустаснодир. Фикр юритиш ва уни ифодалаш эркинлиги фақат давлат сири ва бошқа сирларга тааллуқли бўлган тақдирдагина қонун билан чекланиши мумкин.

31-модда. Ҳамма учун виждон эркинлиги кафолатланади. Ҳар бир инсон хоҳлаган динга эътиқод қилиш ёки ҳеч қайси динга эътиқод қилмаслик ҳуқуқига эга. Диний қарашларни

мажбуран сингдиришга йўл қўйилмайди.

36-модда. Ҳар бир шахс мулкдор бўлишга ҳақли. Банкка қўйилган омонатлар сир тутилиши ва мерос ҳуқуқи қонун билан кафолатланади.

37-модда. Ҳар бир шахс меҳнат қилиш, эркин касб танлаш, адолатли меҳнат шароитларида ишлаш ва қонунда кўрсатилган тартибда ишсизликдан ҳимояланиш ҳуқуқига эгадир.

Суд ҳукми билан тайинланган жазони ўташ тартибидан ёки қонунда кўрсатилган бошқа ҳоллардан ташқари мажбурий меҳнат тақиқланади.

41-модда. Ҳар ким билим олиш ҳуқуқига эга. Бепул умумий таълим олиш давлат томонидан кафолатланади.

45-модда. Вояга етмаганлар, меҳнатга лаёқатсизлар ва ёлғиз кексаларнинг ҳуқуқлари давлат ҳимоясидадир.

46-модда. Хотин-қизлар ва эркаклар тенг ҳуқуқлидир.

47-модда. Барча фуқаролар Конституцияда белгилаб қўйилган бурчларини бажарадилар.

48-модда. Фуқаролар Конституция ва қонунларга риоя этишга, бошқа кишиларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари, шаъни ва қадр-қимматини ҳурмат қилишга мажбурдирлар.

49-модда. Фуқаролар Ўзбекистон халқининг тарихий, маънавий ва маданий меросини авайлаб асрашга мажбурдирлар.

50-модда. Фуқаролар атроф табиий муҳитга эҳтиёткорона муносабатда бўлишга мажбурдирлар.

51-модда. Фуқаролар қонун билан белгиланган солиқлар ва маҳаллий йиғимларни тўлашга мажбурдирлар.

52-модда. Ўзбекистон Республикасини ҳимоя қилиш - Ўзбекистон Республикаси ҳар бир фуқаросининг бурчидир. Фуқаролар қонунда белгиланган тартибда ҳарбий ёки муқобил хизматни ўташга мажбурдирлар.

53-модда. Бозор муносабатларини ривожлантиришга қаратилган Ўзбекистон иқтисодиётининг негизини хилма-хил шакллардаги мулк ташкил этади.

Давлат истеъмолчиларнинг ҳуқуқи устунлигини ҳисобга олиб, иқтисодий фаолият, тадбиркорлик ва меҳнат қилиш эркинлигини, барча мулк шакллари-нинг тенг ҳуқуқлигини ва ҳуқуқий жиҳатдан баб-баравар муҳофаза этилишини кафолатлайди.

Хусусий мулк бошқа мулк шакллари каби дахлиз ва давлат ҳимоясидадир. Мулкдор фақат қонунда назарда тутилган ҳолларда ва тартибдагина мулкдан маҳрум этилиши мумкин.

54-модда. Мулкдор мулкига ўз хоҳишича эгалик қилади, ундан фойдаланади ва уни тасаруф этади. Мулкдан фойдаланиш экологик муҳитга зарар етказмаслиги, фуқаролар, юридик шахслар ва давлатнинг ҳуқуқларини ҳамда қонун билан қўриқланадиган манфаатларини бузмаслиги шарт.

55-модда. Ер, ер ости бой-ликлари, сув ўсимлик ва ҳайвотот дунёси ҳамда бошқа табиий захиралар умуммиллий бойликдир, улардан оқилона фойдаланиш зарур ва улар давлат муҳофазасидадир.

63-модда. Оила жамиятнинг асосий бўғинидир ҳамда жамият ва давлат муҳофазасида бўлиш ҳуқуқига эга.

Никоҳ томонларнинг ихтиёрий розилиги ва тенг ҳуқуқлилигига асосланади.

64-модда. Ота-оналар ўз фарзандларини вояга етгунларига қадар боқиш ва тарбиялашга мажбурдирлар.

Давлат ва жамият етим болаларни ва ота-оналарининг васийлигидан маҳрум бўлган болаларни боқиш, тарбиялаш ва ўқитишни таъминлайди. Болаларга бағишланган хайрия фаолиятларни рағбатлантиради.

65-модда. Фарзандлар ота-оналарнинг насл-насабидан ва фуқаролик ҳолатидан қатъи назар, қонун олдида тенгдирлар. Оналик ва болалик давлат томонидан муҳофаза қилинади.

66-модда. Вояга етган, меҳнатга лаёқатли фарзандлар ўз ота-оналари ҳақида ғамхўрлик қилишга мажбурдирлар.

Мактабда - ислохот

ЯНГИ АВЛОДГА - ЯНГИЧА БИЛИМ

Мамлакатимиз халқ таълими тизимида ислохотлар жадаллашди. Жумладан, аввалги 10 йилликлар давомида ўқитиб келинган дарсликлар ўрнига бугунги билимдон ёшлар тафаккурига мос янги дастурлар яратилди. Ўқувчининг ўзини мустақил мутолаага ундайдиган, мустақил фикрлашга чорлайдиган теран мазмунли дарсликлар, қўлланмаларнинг синон нусхалари нашр этилиб, республика-мизнинг илғор мактабларида синаб кўрилмақда.

Шу мақсадда пойтахтимиздаги Акмал Икромов номли 129-ўрта мактабда ҳам синон майдончаси ташкил этилган. Қори Ниёзий номидаги педагогика илмий текшириш институти билан ҳамкорликда олиб борилаётган тажрибалар юксак самара бераётир.

Ўтган ўқув йилида Қ.Йўлдошевнинг 7-синф ўқувчилари учун "Ўзбек адабиёти" ва Ҳ.Неъматов, А.Фуломов, М.Абдураимовларнинг 5-синфлар

учун "Она тили" дарсликлари синондан ўтказилган эди.

Бу ўқув йилида эса 5, 6, 7, 9-синфларда она тили ва адабиёт фанларидан синон давом этмоқда. Ўқитувчилардан Муҳаббат Мажидова, Малика Саидова, Муҳаббат Қайумова янги дастур асосида ишлаётир.

Яқинда мактабда дарслик муаллифларидан Муҳаббат Абдураимова, Тошкент шаҳар ўқитувчилар малакасини ошириш институти она тили фани услубчиси Феруза Мухамедова, Акмал Икромов туман халқ таълими бўлими мудири Ш.Т.Икромов ва Акмал Икромов туман мактаб раҳбарлари иштирокида "Она тили фанидан тажриба-синон майдончаси"ни ташкил этиш бўйича тақдимот бўлиб ўтди.

СУРАТДА: янги ўқув дастурини аъло ўзлаштираётган 6 - "А" синф ўқувчилари сеvimли муаллимлари Муҳаббат Қайумова билан.

Р.Албеков олган сурат.

МЕХР ҚУШЛАРИ

Ғиждудонда ўйчан, зукко болалар кўп. Улар дунёни ўрганишни аввало ўзининг ким эканини, нималарга қодир эканлигини, юрагидаги орзуларини ўрганишдан бошлаётир.

Жонибек Бозоров ҳам ана шундай "ўз қалбининг Колумб"ларидан бири. Биз Жонибекнинг тахририяти-мизга юборган 2 шеърини шундоғича тахрир қилмай, камчиликларини ҳам тузатмай эълон қилмоқдамиз. Чунки бу ёзувлар ҳали шеър ёзиш йўлидаги ilk машқлар экани аён.

Жонибекнинг ўзи ҳам "шеър ёзиш учун" эмас, балки юрагида унга тинчлик бермаётган гапларни - она Ватанга, ота Ватанга, ота-онасига меҳр туйғуларини қоғозга қўндириш учун қўлига қалам олибди.

Зеро, ҳуқуқимиз қомуси - Конституциямизда белгилаб қўйилганидек, "Ҳар ким фикрлаш, сўз ва эътиқод ҳуқуқига эга" (29-модда).

Мустақил фикр, мушоҳада ва ўз юрагини кашф этишга уриниш Жонибекнинг бир кўни албатта шеърят боғига олиб киришига ишонамиз.

КўНГЛИМДА - ОТА-ОНАМ

Мен шеър ёзаяпман, ўйга
ботганман
Нега ёзаяпман? Ундар
ишқ-юрак,
Бунимен умрим ўтар
билмайман
Бу дилнинг сирини
билишим керак

Сезяпман акс-садо,
меҳр-муҳаббат
Кўнглимда онамга нур
таровати.
Отажон-онажон, сизлар -
ҳаётим!
Умрингиз боқий бўлсин,
шону-шухратим.

Она меҳри ҳар он тошни
эритар,
Ота меҳри умрбод кулфатга
қалқон
Отажон-онажон, сизлар -
ҳаётим
Оллоҳ қанотида асрасин
ҳар он.

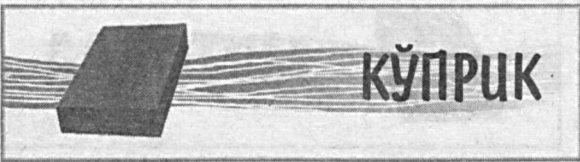
ГУЛЛА, ЯШНА - ЎЗБЕКИСТОНИМ

Ўзбекистон - она Ватаним,
жоним!
Бағрингда туғилдим,
улғайдим, ўсдим.
Сени мадҳ этишга сарфлай
ҳар оним
Гулла, яшна, Ўзбекистоним.

Мунчалар гўзалсан она
Ватаним!
Бекиёс ҳуснингга санолар
айтдим,
Тупроғингни олиб минг
марта ўпдим.
Гулла, яшна, Ўзбекистоним.

Ватан сабоқларин эта олсам ёд,
Фақат сенинг учун ёзаман
авлод,
Қўлимда бор мурғак қаламим
маним,
Гулла, яшна, Ўзбекистоним.

Жонибек БОЗОРОВ,
Бухоро вилояти, Ғиждудон
туманидаги 3-иқтисодчи
болалар мактаб-интернатнинг
7 - "А" синф ўқувчиси.

ЎИЛИМИЗ НЕГА „ОИЛА ЎИЛИ“ ДЕБ АТАЛАДИ?

"Уйингизда энг мохир эртақчи ким ўзи" деган саволга ҳамма болалар иккиланмасдан "Бувижонимиз" деб жавоб беришади. Бу жавобга қўшилмасдан илож йўқ. Чунки, бувижонларимиз бундан юз йил аввалги, яъни ўзларининг бувилари айтиб берган эртақларни эслаб, озгина ўзларидан қўшиб, унинг орасига ҳозирда яшаётган тенгдошларимиздан аралаштириб, энг зўр эртақни тўқий оладилар. Ўйлаб кўрсам, шунинг учун бувижондан эшитган эртақларимен билган эртақлар орасида энг ҳикматлиги экан.

Ҳадича ая Алимова - менинг бувижоним бўладилар. У киши ёшликларида жуда кўп меҳнат қилганлар. Тикувчилик корхонасида ишлаган кезларида улар тайёрлаган либосларга ҳамманинг ҳаваси келаркан. Шу билан бирга далада деҳқончилик билан шуғулланганлар. Бу ишда бувижонимга йўл-йўриқ кўрсатган, деҳқончилик сирларини ўргатган Толибжон бувам бўладилар.

Байрам ёки бошқа маросимларда оиламиз росаям кенгайиб кетади. Бувижонимиз бундай кезларда хурсандчиликдан ўзларини қўярга жой тополмай, биз - набираларини эркалатадилар. Шундай вақтларда мен укам Фарҳод билан ўйлаб қоламиз: 1998 йил бежиз Оила йили деб аталмаган, ҳамма оилалар бизнинг хонадондагидек тинч-тотув, ўзаро меҳр-оқибатда бўлиши учун йилимиз шундай номланган бўлса керак.

Зебо АЛИМОВА,
Сирғали тумани,

201-мактабнинг 7-синф ўқувчиси.

СУРАТДА: Ҳадича ая Алимова фарзандлари, набиралари даврасида.

Нурмамат АЛМУРОДОВ сурати.

ҒИЖДУВОНДАГИ БИРИНЧИ БИЛИМ МАСКАНИ

Бухоро вилояти, Ғиждудон туманидаги 1-умумий ўрта таълим мактаби 1924 йил ташкил этилган. Дастлаб бу мактаб 4 ўқувчи ва 24 ўқувчи билан иш бошлаган. Ҳозирги кунда бу билим масканида 135 ўқувчи халқимизнинг 1730 нафар фарзандига фан сирларини ўргатмоқдалар.

Мактаб жамоаси "Ўқувчиларга чуқур билим бериб, уларни ҳаётда ўз ўринларини топишга эришиш" муаммоси устида ишлаб, қатор ютуқларга эришмоқдалар. Мактаб ўқитувчилари "Таълим тўғрисидаги қонун" ва "Кадрлар тайёрлаш миллий дастур"ни амалга татиқ этиш борасида астойдил меҳнат қилмоқдалар.

Мактабда 63 та синф бўлиб, уларнинг 30 тасини бошланғич синфлар ташкил этади. 1998-99 ўқув йилида 8 та биринчи синфга 222 нафар ўқувчи қабул қилинди ва бу ўқувчилар "билимлар" кўнида президентимиз Ислам Каримовнинг совғаларини зўр қувонч билан олишди. Мактабда ўқувчиларнинг навбатдаги босқичда академик лицей, касбхунар коллежларида ўқишни давом эттиришлари учун асос бўладиган махсус йўналтирилган синфлар ташкил этилди.

2-"А", "Б" синфларда француз тили, математика, 3-"А", 7-"Б" синфда математика, 4-"Б" синфда француз тили, 6-"А" синфда она тили ва адабиёт фанларидан чу-

қурлаштирилган ва гимназия синфлари ташкил этилди. Бу синфларда олий, биринчи тоифали ўқитувчилар янги педагогик технология асосида ўқувчиларга билим сирларини ўргатмоқдалар.

Мактабда ёки ўқитувчиларга ёрдам тариқасида ўқитувчиларнинг "Таълим тўғрисидаги қонун" ва "Кадрлар тайёрлаш миллий дастур"ни амалга татиқ этиш борасида астойдил меҳнат қилмоқдалар.

Республика миқёсида ўтказилган анжуман қатнашчилари мактабда меҳмон бўлишиб, мактаб, мактаб жамоаси ҳақида ўзларининг илиқ фикрларини айтишди. Мактаб услубхонаси вилоят кўрик танловида I-ўринни эгаллади ва телевизор билан мукофотланди. Мактаб "Йил мактаби" кўрик танловида эса вилоятда III-ўринни эгаллади.

Республикаимизнинг қатор мактаблари сингари бизнинг мактабимизда ҳам она тили фанидан 5, 6, 7, 9-синфларда янги дастур асосида тажриба-синов ишлари олиб борилмоқда. 1995 йил апрель ойида Франциянинг Ўзбекистондаги собиқ мухтор элчиси Жан Поль Везиан мактабда меҳмон бўлиб, мактаб ҳаёти, ўқитувчилар фаолияти ва ўқувчиларнинг

чет тилига бўлган қизиқишларини кўриб, бениҳоя қувонди.

Республикаимиз мустақиллиги шарофати туфайли, француз тили ўқитувчиси Ражабова Лайло, Муҳаммедова Озодалар бир ой Францияга тажриба алмаштиришда бўлиб, чет тилини ўқувчиларга ўргатишнинг янги усулларини ўрганиб келишдилар ва бунимен амалиётда татиқ этмоқдалар.

Ўқитувчиларнинг ижодий изланишларини ташкил этиш, ўқувчиларни ижодкорликка ўргатиш мақсадида мактабда беш кишидан иборат ижодий гуруҳ ташкил этилди.

Эришаётган муваффақиятларга мактаб директори Г.Каттаев, олий тоифали ўқитувчилар Гуласал Турсунова, Насриддин Шамсиев, Саодат Ўринова, Дилором Олимова, Робия Эргашева, Сабоҳат Ҳожиева, Замира Каримова, Шафоат Ҳожиева, Сожида Жалолова, Нурат Нозимов, Хўжам Тўхтамишевларнинг хизматлари каттадир.

1998-99 ўқув йилида мактаб жамоаси катта анжуманга тайёргарлик кўрмоқда. Мактабнинг ташкил топганига 75 йил тўлади. Мактабимиз жамоаси ўзларининг муносиб меҳнат зафарлари билан мактабимизнинг 75 йиллик тўйини муносиб кутиб оладилар.

Раббим Шодиев,
ўқув-тарбия бўйича
директор ўринбосари.

ТАҲРИРСИЗ МАКТУБ

"Ассалому алайкум, қадрдон "Ёш иқтисодчи"!

Мен саҳифаларингни доимо соғиниб кутаман ва ўқиб чиқаман. "Ёш иқтисодчи" бизга жуда кўп нарсаларни ўргатиб келмоқда. Айниқса, "Иқтисодиётдан сабоқлар" конкурси нафақат мени, барча тенгдошларимни беллашувга чорлади. Мен ҳам конкурс топшириқларини ўрганиб, жавобларини ўзим билганимча ёзиб юборяпман. Лекин 6-топшириқ йўқ. Нега дейсанми?

Шу сони алоқа бўлими-мизга кам келибди. Мактабимиз кутубхонасига ҳам берилмабди. Сизлардан илтимос, 6-топшириқ чиққан сонни жўнатиб юборсаларинг, унга ҳам ўз жавобимни ёзиб юбораман. Бу йил ҳам биринчилардан бўлиб газетага обуна бўлдим. Республикаимиздаги барча тенгдошларим билан газетангиз орқали танишаман ва дўстлашиб, хатлар ёзишиб тураман.

"Иқтисодиётдан сабоқлар" конкурсини жавоблари тўғрими ёки нотўғри эканлигидан қатъий назар жуда кўп нарсани ўрганиб олдим. Бу конкурсни ўтказаётган Эргашвой САРИҚОВ ва Баҳодир ТОҒАЕВга ўз номимдан миннатдорчилигимни билдираман. Бундан кейинги ижодий ишларида улкан зафарлар тиламан. Ҳа, айтгандек, 1-чоракни ҳам аъло баҳолар билан якунладим. Хўп, хайр, 6-топшириқни кутиб қолувчи
Гулноза ТҲҲИЕВА,
Фарғона вилояти, Риштон туманидаги А.Бой-бобоев номи мактаб ўқувчиси."

**ҲҲ ТҲРТ ЁШЛИ
МИЛЛИОНЕР**

Англиялик Том Хартли ҳашаматли автомашиналар олиб-сотишда ўз кучи билан маблағ тўплаган дунёдаги энг ёш миллионердир. Унинг тузган шартномалари 8 миллион фунт стерлингни ташкил этади.

Ҳозир Томнинг кийим жавони энг зўр модельерлар тиккан кийимлар билан тўла. У ўзининг уяли телефони ҳамда шахсий ҳайдовчисига эга. Унинг банкдаги шахсий ҳисоб рақамида тўплаган маблағи 1 миллионга етай деб қолган.

БАДАВЛАТ СУЛТОННИНГ ҲАСРАТИ

Молиявий инқироз дунёдаги энг бадавлат одамлардан бири-Брунея султони Ҳожи Хассанал Балхиянинг ошига ҳам захар солди. Султон кейинги бир неча йил мобайнида ҳақ 10 млрд.доллардан маҳрум бўлди. Лекин бунга жаҳон иқтисодий кризиси эмас, балки султоннинг жигаргўшаси айбдордир. Sunday Times газетаси эълон қилган маълумотга кўра, султоннинг Morgan Grenfell Asset Management (MGAM) банкида сақланаётган 5млрд. фунт стерлинг маблағидан атиги 500 млн. қолган. MGAM султоннинг кутилмаган молиявий операцияларидан талофат кўрган ягона молия муассасаси эмасдир. Султоннинг "UR Morgan" инвестиция банкидаги (АҚШ) маблағидан бор-йўғи 1млрд.долларгина қолган.Citibank да ҳам султонга қарашли тахминан шунча маблағ қолган. Айниқса, Япониядаги Notura банки жиддий талофат кўрган. Султон бу банкда сақланаётган маблағнинг қарийб ҳаммасини қайтариб олган. Султоннинг молиявий

аҳволи ҳақида аниқ маълумот йўқ. Зеро банклар бунни жуда сир сақлайдилар. Брунеянинг ўзида эса ҳукмдорнинг молиявий аҳволи давлат сири ҳисобланади. Бироқ шунга қарамай Ҳожи Хассанал Балхиянинг пул бойлиги кейинги пайтларда бир неча миллиардга камайгани ошкор бўлди.

Авваллари султон ўз маблағларини Фарбий Европа ва АҚШ иқтисодига йўналтириб, бунинг эвазига катта миқдорда фоиз олиб турган. Лекин бу иш билан шахсан ўзи эмас, балки укаси Жеффри шуғулланган. Жеффри айна пайтда Брунея

молия вазиридир. Жеффри хизмат вазифасидан фойдаланиб, акасининг пуллари туя қила бошлаган.

У акаси маблағи эвазига Францияда ва АҚШда бир нечта қимматбаҳо отел харид қилган. Шунингдек, у Англиянинг Asprey заргарлик компаниясини сотиб олган. Бу компания ҳар йили Брунея саройини умумий баҳоси бир неча миллион фунт стерлингдан иборат зеби-зийнат буюмлари билан таъминлаб туради. Лекин отеллардан ва заргарлик компаниясидан келаётган тушум ўзини деярли оқламайпти. Жефрининг инвестиция соҳасига ноқобил-

лиги билинган, султон уни ҳамма вазифалардан четлаштирди. Брунея ҳукумати Жеффри бошқараётган қурилиш компанияси фаолиятини тўхтатди. Бу компания гарданидаги қарз миқдори бир ярим миллиард доллардан ортиб кетган эди.

Жеффри операцияларидан султон хазинаси қанча зарар кўрганини ҳеч ким аниқ айтиб бера олмайди. Америкалик экспертларнинг фикрича гап 10 млрд. доллардан зиёд маблағ устида борапти. Бунинг учун ҳамма айбни Жеффри акасининг ўзига тўнкаяпти. У акасини серхаржликда айблаяпти. Султоннинг бир ўзида 50 та "Роллс-Ройс" автомобили бор экан. Унинг "пуштиранг "Каддилак" "автомобилининг томи олтиндан ясалган экан". Султон журналистлар билан суҳбатда "бошига тушган" кулфат учун осий давлатлари айбдордир, улар менинг Осийда бошланган молиявий инқироз ва Фарбга нисбатан ўтказаетган сиёсатимдан норозидирлар" деб айтган.

ГЕЙТС РОКФЕЛЛЕРГА ЕТА ОЛМАДИ

са, Американинг Жон.Д. Рокфеллер, Эндрю Карнеги, Корнелиус Вандербилт ва Жон Ж.Астор сингари саноат гигантларининг имкониятлари компьютер корпорациясининг бошлиғи Билл Гейтсникига нисбатан анча кўпдир. Шубҳасиз, Гейтс жуда катта бойликка (62 млрд. доллар)га эга. Аммо иқтисодиёт миқёси бошқача эканини ҳам назардан қочирмаслик керак. Шу йўсинда ёндошилса, нефть қироли Рокфеллер капиталининг 1937 йил (Рокфеллер шу йили вафот этган) мамлакат иқтисодиётидаги улуши жуда ҳайбатли экани маълум бўлади.

Жон Дэвисон Рокфеллер 1839 йилда таваллуд топган. У тарихда бойлигини 1 млрд. доллардан ошира олган биринчи кишидир. Рокфеллер ҳамма пуллари узи топган. У жуда хасис бўлган, ўта камтарона ҳаёт кечирган. Ҳеч вақт чеккан ҳам, ичган ҳам эмас. У тавротни доимо чўнтагида олиб юрган, сал кам бир аср умр кўрган. Бугунги кунда унинг капитали тахминан 190 млрд. долларга тенг бўлур эди. Шунинг назардан қочирмаслик керакки, аср бошидаги доллар ҳозирги доллардан фарқ қилган. Чунончи, 30-йилларда уч кишидан иборат Америка оиласининг йиллик даромади 5 минг долларни ташкил этган. 100 долларга тахта тиладиган завод ёки шахар чеккасида каттагина дўкон сотиб олиш, беш центга ошхонадан тушлик харид қилиш мумкин бўлган. У пайтда тимсоҳ терисидан тикилган ботинкаси (баҳоси 50 доллар) ва буюртма костюми (200 доллар) бўлган одам жуда бой ҳисобланган.

1882 йилда АҚШда 4047 киши 1 млн. доллардан зиёд бойликка эга бўлган. Уларнинг сони 1914 йилда

7509, 1915 йилда - 10.450. 1917 йилда - 11.180, 1929 йилда эса 38889 нафарга етган. Буюк депрессия даврида миллионерлар миқдори 11 минг нафарга тушиб қолган. Иккинчи жаҳон урушидан кейин эса уларнинг сафлари жуда тез кенгайган.

Ҳозирги рейтингларда фаолияти юксак технологиялар ва замонавий ахборот воситалари билан боғлиқ бўлган (Forbes рўйхатида улар 30 фоизни ташкил этади) бизнесчилар етакчилик қилишаётган бўлса, "тарихий" рейтингларда биринчи ўринларни капиталнинг бошланғич жамғарилиши давридаги саноат

магнатлари эгаллашган. Бу ерда биз нефть қироли Рокфеллер, пўлат гиганти Карнеги, темир йўллар қироли Вандербилт, кўчмас мулк қироли Жон Астор номларини учратамиз. Рўйхатдан ўрин олган давлатмандларнинг кўпчилиги болаларга яхши таниш. Рокфеллер, Вандербилт, Карнеги, Меллон, Жон Морган, Генри Форд - булар миллиардерлар сулоласига асос солган машҳур саноатчилар ва молиячилардир. Аммо рўйхатга номи бирқ-

адар унутилган давлатмандлар ҳам киритилган. Чунончи, тикув-машиналари қироли Эдвард Кларк ва қанд магнати Клаус Шпрекелс шулар жумласидандир.

Рўйхатдаги номи оламга машҳур бўлган бойларнинг умр тарихини мамлакатдаги ҳар бир мактаб ўқувчиси яхши билади. Масалан, Корнелиус Вандербилт "ўз ишини" бошламоқ учун зарур маблағни (100 доллар) дастлаб онасидан қарзга олган. Шу қарз пулига қайиқ сотиб олиб, Стейтен Айлендан Нью-Йоркка йўловчи ташиш билан шуғулланган. Вандербилт аввалига елканли кемаларга, кейинчалик пароход флотилияларига эгалик қилган, портлар ва темир йўллар қурган. Ўлимидан сўнг ундан АҚШ тарихида биринчи бор 100 миллион долларлик мулк қолган (бу паллада мамлакатнинг федерал бюджети 350 миллион доллардан иборат бўлган, малякали ишчининг йиллик даромади 600 долларни ташкил этган).

Эндрю Карнегининг тақдири ҳам "америкача орзу" ҳақида тассавур бера олади. Ирландиялик бу қашшоқ мухожир "центни центга" улаб маблағ ортирган. Кейинчалик топган пуллари инвестиция сифатида завод, фабрика, кўприк ва йўл қурилиши учун сарфлаб, катта капиталга эга бўлган, ниҳоят Carnegie Steel Corporation номи гигант компанияни асослашга эришган. 1900 йилда унинг йиллик даромади АҚШ ўрта фуқаросининг даромадидан 20 минг бараварга ортиқ бўлган.

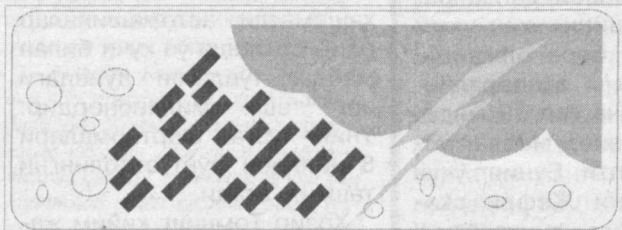
Билл Гейтс рўйхатда бешинчи ўринда турганлигига қарамай, ўзини бахтиёр ҳисоблаши мумкин. У рўйхатда номи кўрсатилган ва ҳозир омон бўлган уч америкаликнинг биридир. Ана шу учликка мансуб бўлган инвестиция даҳоси Уоррен Баффет ўн учинчи, Гейтснинг Microsoft бўйича ҳамкори Пол Г.Аллен эса йигирма иккинчи ўриндадир.

Суратда: Билл Гейтс.

„МЎЪЖИЗА
КИТОБ“

НИМА УЧУН ДЎЛ ДОНАЛАРИ ТУРЛИ ЎЛЧАМГА ЭГА?

Момақалдироқ тез-тез содир бўлиб турадиган айрим жойларда ҳар саккиз юз момақалдироқдан бири билан кўшилиб, ўлчами ёнғокдай келадиган, ҳар беш минг момақалдироқдан бири билан кўшилиб эса теннис коптогидай келадиган дўл ёғади. Сиз ўзингиз ҳам дўл бундан-да бошқа ўлчамга эга эканини ҳам кўргансиз, албатта.

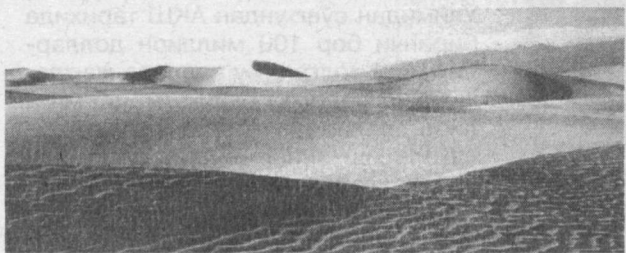
Дўл, одатда, ҳаво илиқ бўлганда ёғади ва у момақалдироқ, яшин ва ёмғир билан бирга келади. Дўл, ёмғир томчилари ерга тушаётиб, совуқ ҳаво қатламидан ўтаётиб, музлаб қолиши натижасида ҳосил бўлади.

Алоҳида ёмғир томчиларидан кичик дўлчалар ҳосил бўлади. Катта дўл ҳам шундай пайдо бўлади, аммо майда дўлчалар пастга тушаётганда, юқорига кўтарилаётган кучли ҳаво оқимида дуч келади ва бу оқим уларни ёмғир томчилари ҳосил бўладиган баландликка олиб чиқиш кетади. Ўша баландликда дўлчага янги томчилар ёпишади ва у совуқ ҳаво қатламидан ўтаётганда, сиртидаги сув музлаб қолади. Шундай қилиб, дўлнинг ўлчамлари катталашади. Дўлчанинг кўтарилиб тушиши бир неча марта такрорланиши мумкин. Ҳар сафар унинг ҳажми катталашиб боради ва у пастдан юқорига кўтарилаётган ҳаво оқими кучини енгиб ўтиб, ерга тушади. Шу тариқа диаметри 8-10 сантиметрли ва оғирлиги 0,5 кг. бўлган дўл ҳосил бўлади.

Дўл доналари қор ҳосил бўладиган зоналарга кириб қолганида, уларга қор ҳам ёпишиб, музлаб қолади. Шунинг учун ҳам, одатда, дўл қор ва муз қатламларидан иборат бўлади.

Дўл ҳар йили катта зарар келтиради. У бугдой, пахта ва тамаки сингари экинларни ер билан яқсон қилади, шунингдек, дарахтларнинг япроқларини уриб тушириши, деразаларнинг ойналарини синдириши ва ҳатто, парранда ва уй ҳайвонларини ярадор қилиши мумкин.

НЕГА САҲРОДА СУВ ЙЎҚ?

Сахро нима? Сахро ҳаётнинг фақат айрим турлари яшаши мумкин бўлган минтақадир. Ҳеч бир саҳрода нам етишмайди. Демак, у ердаги мавжуд ҳаёт турлари сувсизликка мослашиши керак бўлади.

У ерда қанча кўп ва неча турдаги ўсимлик ўсиши ёғингарчилик миқдорига боғлиқ. Ёғингарчилик мўл жойда ўрмонлар ўсади. Ёғингарчилик миқдори оз жойларда ер юзасини ўт-ўланлар қоплайди. Ёмғир ёки қор жуда кам ёғадиган жойларда эса фақат айрим сахро ўсимликлари ўсиши мумкин.

Куш учса, қаноти, одам юрса, оёғи куюдиган саҳролар, масалан, Африкадаги Сахара чўли субтропик зонада жойлашган. У ерларда ҳаво қуруқ ва иссиқ бўлади. Океанлар яқинлигига қарамасдан, бу жойлар жуда қуруқдир. Африканинг шимоли-ғарбий қисмидаги ҳамда Австралия ғарбидаги саҳролар тўғрисида ҳам шундай дейиш мумкин.

Экватордан узоқдаги саҳролар денгизлар ва намлик элтувчи шамоллардан олисдалиги ҳамда денгиз билан чўллар ўртасида тоғлар мавжудлиги туфайли ҳосил бўлади. Бундай тоғ тизма-

лари булутларни саҳрога ўтказмайди. Уларнинг денгизга қараган ёнбағирларидан намгарчилик кучли, тескари тарафда эса қуруқчилик ҳукм суради.

Бу ҳодиса “ёмғир тўсиғи” эффекти деб аталади. Маркази Осиё чўллари эса Ҳимолай тоғлари ва Тибет тўсиғи ортида жойлашган. АҚШнинг ғарбий қисмидаги Катта Ҳавза саҳроларини эса денгиздан Сьерра-Невада сингари тоғ тизмалари тўсиб туради.

Саҳроларнинг ташқи кўриниши бир-биридан кескин фарқ қилади. Шамол кум кўп жойларда тепаликлар ёки уюмлар ҳосил қилади. Бундай саҳролар кумли саҳролардир. Қояли саҳролар эса, асосан, тоғ заминидан, ақл бовар қилмайдиган жарликлар ва тепаликлар ҳосил қилувчи қоялардан ҳамда ўйдим-чуқур текисликлардан иборат бўлади. Бошқа (масалан, АҚШнинг ғарбий қисмидаги) саҳроларнинг ўзига хос хусусияти тап-тақир қоялар ва сувсиз текисликлардан таркиб топганлигидир. Шамол тупроқнинг майда зарраларини учуриб кетади. Юзада қоладиган шағал тошлар “саҳродаги тош йўл” деб аталади.

ПАЙВАНДЛАШ НИМА?

Бир дарахтдан бошқа бир дарахтнинг меvasини олиш мумкинми? Албатта. Бунинг учун пайвандлаш лозим бўлади. Агар нок дарахтининг шохидан бир қаламча олиниб, беҳи дарахтининг пўстлоғидаги чуқурчага жойлаштирилса, ундан нок шохчаси ўсиб чиқади. Беҳи дарахтида бир вақтнинг ўзида ҳам беҳи, ҳам нок пишиб етила бошлайди.

Худди шу йўл билан бодом дарахтидан шафтоли ва бодом олиш мумкин. Ёки ёввойи олма дарахтида хонаки олмалар етиштирса ҳам бўлади. Баъзида пайвандлаш манзарали дарахт ёки буталар яратишда фойдаланилади, аммо у қишлоқ ҳўжалиги учун асосий аҳамиятга эга.

Пайвандланган ниҳол ёки бута ўзи кесиш олинган дарахт меваларидан кам ва сифатсиз бўлмаган ҳосил бериши билан ҳам боғбонни суюнтиради. Бирор дарахтдан кесиш олинган шох бошқа бир дарахтга пайвандланган тақдирда илгаригидай ҳосил бераверади.

Куртак ёки қаламчаларни бошқа ўсимликларга пайвандлаш усуллари кўп, аммо пайвандлаш ишида иккита қоидага амал қилиш керак бўлади: биринчидан, ўзаро қариндош дарахтлар ёки буталарни бир-бирига пайвандлаш мумкин, яъни олма, нок ёки беҳига, шафтоли эса ўрик, бодом, олхўри ва бошқа данакли дарахтларга пайвандланади. Аммо олма дарахти қаламчасини шафтоли дарахтига пайванд қилиб бўлмайди.

Иккинчи қоида шуки, қаламчанинг ҳаёт шарбати оқадиган камбий қатлами у пайвандланаётган ниҳолнинг камбийига тегиб туриши керак. Йўқса, пайвандланган шохча тутмайди.

Пайвандлашнинг бошқа усуллари ҳам кўп. Куртак алоҳида ҳолда пўстлоқ остига киритилиши, узун шохлар пўстлоқдаги шикастланган жойни даволаш мақсадида дарахтларнинг ёриғига суқилиши ҳам мумкин.

Қизиги шундаки, пайвандлашни жониворларда ҳам қўллаш мумкин. Масалан, қурбақа, чўл бақаси, каламуш ва куёнларнинг кўзини кўчириб ўтказиш мумкин. Жарроҳлар бундай тажрибалар орқали ярадор ёки мажруҳ кишиларга қандай ёрдам беришни ўрганишади. Қовирғадан олинган суяк янги бурун ясаш учун бурун суягига пайвандланади, тери эса чандиқларни кетказиш учун қуйиб қолган тўқималарга кўчириб ўтказилади.

КАРАМ ҚАЕРДАН ПАЙДО БЎЛГАН?

Карам жуда кўҳна ўсимликдир, ундан овқатга ишлатиладиган кўпгина ўсимликлар келиб чиққан, улар орасида сиз карамга алоқадорлигини тасаввур ҳам қила олмайдиганлари бор.

Бундан бир неча минг йиллар муқаддам Европанинг денгиз соҳилларида беҳуда ўсиб ўтган бир ўсимлик бўлган. Унинг туси ёрқин сариқ, япроқлари эса бужмайган ҳолда эди. Ушбу ёввойи аجدоддан 150 дан ошиқ турдаги маданий ўсимликлар келиб чиққан. Улар орасидан оддий карам, хашаки карамни ҳамма билади.

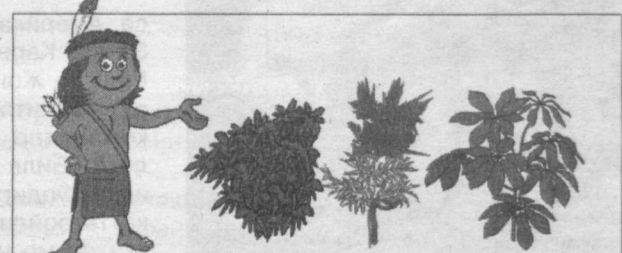
Дастлаб оддий карамнинг ўртасидан ўзақ ўсиб чиқади, унинг атрофида эса қат-қат япроқлар пайдо бўла бориб, катта ва қиттиқ бошга айланади. Қизил ва оқ карамларнинг япроқлари силлиқ бўлади. Янги узилган оқ бошли карамни овқатга ишлатиш ҳам, хомлигича ейиш ҳам мумкин.

Хашаки карам ёввойи карамга ўхшайди, унинг барглари катта-катта ва бир-биридан алоҳида-алоҳида ўсади. Брюссель карами бир вақтнинг ўзида ҳам оқ бошли карам, ҳам хашаки карамни эслатади. Унинг оқ карамнинг айрисига ўхшаш кичик бошчалари катта ва ўла ёзилган япроқларнинг остки қисми ёнидаги пояда ўсади.

Гулкарамнинг япроқлари эмас, хуш бўйли гул гўнчаси истеъмол қилинади. Гўнчалардан қиттиқ масса ўсиб чиқади ва у эркин ўсаётган япроқлар билан қўралган бўлади. Гулкарамни ўстириш қийин бўлгани учун итальянлар унинг брокколи деб аталадиган бошқа бир турини яратишган.

Кольрабининг тупроқ устида юмалоқ ва йўғон жойи бор. Айнан мана шу йўғон жой ўсимлик ҳали ёш ва нозик бўлган пайтда овқатга ишлатилади.

ТУРЛИ-ТУМАН ЗИРАВОРЛАР ҚАЕРДАН ОЛИНАДИ?

Табиатда турли-туман ўт ўсимликлар бор. Шунинг учун уларнинг аксарияти тиббиётда ва атир-упа ишлаб чиқаришда қўлланаётганидан ажабланмаса ҳам бўлади. Ўт-ўланлар кенг қўлланиладиган яна бир соҳа кулинариядир. Ҳаммага маълумки, қиёмига етмай пиширилган таомни ҳам турли хил зираворларни қўшиш билан тансиқ неъматга айлантириб юбориш ҳеч гап эмас. Шу билан биргаликда, айрим зираворлар ўткир таъм ва ҳидга эгаки, уларни ишлатишда жуда эҳтиёт бўлиш керак. Дунёда зираворлар сон-саноксиздир. Биз улардан Европада маълум ва машҳур бўлганлари тўғрисида бир-икки оғиз маълумот бермоқчимиз.

Райҳон - мулоим, бир оз ширин, таъми қалампирни эслатадиган зиравордир. У кўпинча салатлар ва аччиқ газакларга қўшилади.

Маврак ёғли овқатларга қўшилганда, яхши фойда беради. Унинг ҳиди жуда ўткир, кўпинча пишлоқ иштаҳани кўзғовчи ҳид бериш учун унинг япроқларига ўралади.

Бошқа бир зиравор чебрецнинг бир неча тури бор. Уларнинг ватани Ўрта Ер денгизи соҳилларида жойлашган мамлакатлардир. Чебрецнинг ҳиди ўткир, таъми ўзига хос, уни янги узилган ҳолича ҳам, қуритилган ҳолда ҳам ишлатиш мумкин.

Чиннигул ширин ва аччиқ таомларга солинади. Бу бир оз ширин ва хушбўй зиравор Молукка оролларида ўсадиган чиннигул дарахтининг гулидан тайёрланади.

Ялпизни билмайдиган киши бўлмаса керак. Унинг инглизча номи қадимги юнон нимфаси (табиат кучларининг аёл образидаги илоҳаси) шарафига қўйилган. Ривоятларда айтилишича, бир илоҳа ўз кундошини рашик зўрлигидан ялпизга айлантириб қўйган экан.

Ялпиз ҳам зиравор сифатида ишлатиладиган чебрец, райҳон, маврак, розмарин, майоран каби лабгуллар оиласига киради. Ялпизнинг 20-25 тури бор, аммо турли таомлар тайёрлаш, сақичларга хуштаъм қўшимчалар қўшиш учун кўпинча боғ ялпизи ишлатилади.

ҚИШНИ КУТИБ ОЛИНГ

Қишдан қиш фарқ қилади. 1925 йилларда, масалан, тизза бўйи қор ёғарди. Томдан куралган қорға ҳовли ва кўчалар тўлиб кетарди. Совуқ 25-30 даража бўлиб, Жангоҳ ва Анҳор яхлаб қоларди. Музнинг қалинлиги 40-50 сантиметрга етарди. Чанага қўшилган чопогон отларнинг бўйнида кўнғироқ бўлиб, унинг “жиринг-жиринг”ининг ўзича гашти бўларди. Мана, анча йиллардан бери унақа серқор, серсовуқ қиш ташриф буюрмай кўйди.

Мутахассисларнинг айтишларича, бунақа қиш 80-100 йилда бир такрорланиши мумкин. Юқорида айтиб ўтганимиздек, ҳар қайси фасл организмга ўзича таъсир этади. Баҳор кишининг баҳри-дилини очса, ёз чилласи кишини иситиб танини қорайтиради. Куз ҳавосининг организмга таъсири уни ёғинли (совуқ) ёки ёғинсиз (илиқ) келишига боғлиқ. Фаслларнинг оҳиста алмашиши боришида, катта табиий ҳикмат бор, албатта. Акс ҳолда киши бу қадар иссиқ-совуққа бардош беролмасди.

Оппоқ пахтадек қор совуқни олиб келади. Бўрон ёки изғирин эса совуқнинг кучини бир неча бор ошириб юборади. “Игнадек тешиқдан туядек совуқ киради”, деб билиб айтганлар.

Совуқ таъсирида қон томирлари қисқаради, кишининг ранги оқаради. Бугдой рангли кишилар эса қорайганга ўхшайдилар, чунки уларнинг қони қочиб, тери пигментлари зичлашади. Тери бўртиб чиқади, тук ва сочлар типпа-тик бўлади. Киши совуқ еганда юрак ва бўйрак томирлари қисқаради.

Кишидан совуқ ўтса у беихтиёр титрай бошлайди. Бу - мушаклар ҳаракатга келди, деган сўз. Натижада улар икки марта кўп иссиқлик ажратадилар. Совуқда модда алмашинуви кучайиб, иссиқлик манбаига айланади. Бу жараёнда айниқса, жигар фаол иштирок этади.

Совуқ ҳаво кўзни “қитиклаб” ёшлатади. Шундай ўзгариш юқори нафас йўлларида ҳам содир бўлади, унинг шиллиқ қавати қизариб, “ёшланади, натижада қуруқ йўтал (бронхит) пайдо бўлади. Агар ўз вақтида даволанмаса бронхит зотилжамга айланиши мумкин. У вақтда ҳарорат кескин кўтарилади, беморнинг аҳволи оғирлашади. Сурункали ўпка касалликлари (бронхит, юқори нафас йўлларидаги яллиғланиш, бронхит, эмфизема, сурункали зотилжам ва бошқалар)га учраган беморларни қиш фасли, хўйла қийнаб кўяди. “Табиб табиб эмас, бошидан ўтказган табиб” деганларидек, бу беморлар ўз касалликларини яхши биладилар. Оёқни иссиқ тутиш, совуқ ичимлик ичмаслик ёки қовун-тарвуз еб қўймаслик, оғир юк кўтармаслик каби эҳтиёт чораларини кўрилса зарар қилмайди.

Ўпка сили билан оғирганларга эса қиш ҳавоси қони даводир.

Аммо қиш ҳавосидан қандай фойдаланиш керак - буну мутахассислар очиқ-ойдин айтиб беришади.

Қишда маълум сабабларга биноан организмнинг иммунно-биологик ҳимоя воситалари сусаяди. Шунинг учун ҳам киши осонгина бирор дардга чалиниб қолиши мумкин. Қишда ўз вақтида тўғри ва сифатли овқатланиш, жисмоний жиҳатдан чиниқш организмнинг ҳимоя воситаларини тиклайди.

Қишда одатда кучли, яъни калорияли овқат ейилади, аммо шунга яраша ҳаракат, меҳнат қилинмайди. Қадалиб ўтириб радио тинглаб, телевизор томоша қилинади, аччиқ-аччиқ чой ичилади. Бинобарин, бундай киши аста-секин семира бошлайди. Буларнинг организмда биологик актив моддалар (органик кислоталар, биомикроэлементлар, ферментлар, витаминлар) кескин камайиб кетади. Айниқса, тўладан келган кишиларда қон томирларнинг барвақт қариб қолиши (атеросклероз)нинг боиси ҳам шунда.

Қишда қуёш билан камроқ учрашиб турамыз. Демак, инсон соғлиги учун фойдали ультрарадиация нурлардан тўла баҳраманд бўлмаймиз. Бу ҳолат витамин Дни камайтириб, қариликнинг ҳамроҳи - холестеринни кўпайтиради.

Шунинг учун ҳам қишда иссиқ хонада қадалиб ўтиравермасдан, очиқ ҳавода сайр қилиш, қуёшдан баҳраманд бўлиш, ультрарадиация нурларга тобланиш, ниҳоят зарур ва фойдали. Бу организмни очиқ ва соф ҳаво билан чайиш, ювиш, кислород танқислигидан кутқариш демакдир.

Кучли овқатлар билан бирга ҳўл ва қуруқ мева, полиз экинлари еб туриш, сутқатиқ ичиш соғлиқ учун энг керакли, муҳими мувозанатни сақлашди, овқатнинг ҳазм бўлишини ҳам осонлаштиради.

Кўкатлардан кўк пиёз, салат, турп, петлушқа, (витамин С, Р ва фолий кислота) томирларни бақувват қилади, қонни кўпайтиради.

Қишда қарамнинг моҳияти катта. Қарам таркибидagi татрон кислотаси ёғга айланивчи углеводларни парчалаб юборади. Натижада кишилар ортиқча семиришдан сақланиб қолади.

Сузма, треска балиғи, қуён ва товуқ гўшти, тухумнинг саригида холестеринни “тартибга чақирувчи” холин, метионин кўп учрайди. Апельсин ва кўк нўхатда инозит деган фойдали модда бор.

Биз юқорида қиш фаслида соғлиқ учун нима яхши, нима фойдали деган бўлсак, шу нарсаларнинг барчаси сут ва сут маҳсулотларида муҳайё. Сут - она мижоз, сут мўъжизадек қони даво.

Ширгуруч сут туфайли овқатларнинг подшоҳи бўлиб қолган.

Қишда совуқ қотмаслик учун эрталаб кетиш олдида нонушта қилмоқ лозим. Жуда бўлмаса, бир бурда нонни сариеғ билан еб, бир пиёла иссиқ сут ичиш ёки озгина ширгуруч еб олиш мушкул иш эмас. Ҳаракатдаги киши совуқ қотмайди. Нақл этишларича, шох амри билан қишда том устида тош думалатиб чиққан Насриддин афанди эрталаб терлаб, эсон-омон нарвондан тушиб келган. Серҳаракат чумчуқ қишда ҳам насирасини топиб ейди. Эринчоқ мусича бошини ичига тортиб бурканиб олади-да, кўпинча совуқдан қотиб қолади. Қарға қиш қуши, энди у ҳукронлик қилади. Унинг овқат топишдаги хўйла-найранги тулкини эслатади.

Совуқда қолиб кетиш организмдан жуда кўп энергия талаб қилади. Биз уни “совуқ ялаб кетди” деймиз. Чунки киши хўйла ипчалашиб қолади. Ёзги иссиқдан одам танаси қизиса, қишда эса одам танасидаги ҳароратдан ҳаво исийди.

Совуқдан бурканиб, иссиқ сув билан ювиниб, иссиқ уйда қадалиб ўтирадиганлар ҳам бор. Аммо ҳеч нима бўлмагандек доим совуқ сувда ювиниб, қор бўронда юрадиганлар ҳам йўқ эмас. Биринчи тоифадагилар гамгин, хом, умуман чиниқмаган, дардманд кишилардир. Уларнинг наздида “қиш бир ташвишга ўн ташвиш қўшади”. Кейингилари хушчақчақ, “пишиқ” соғлом кишилардир.

Ухлайдиган хонада ҳаво исиб кетса (20-22 даража) киши кислород танқислигига учрайди, нотинч ухлайди. Совуқроқ хонада (14-16 даража) эса ўпка тўйиб нафас олади. Совуқ хонада, иссиқ кўрпага ўралиб ухлашни ёқтирадиган одамлар ҳам бор. Ота-боболаримиз айвонда қишлаганлар. Кўкраги очиқ яхтак билан юмуш қилганлар. Қирчиллама қишда ҳам сувга шўнғиб олувчи кексалар кўп бўлган. Иссиқ ҳаммомда ювиниб, сўнг қорға ёки совуқ сувга шўнғиб чиқиш, орга-

низмни чиниқтириш борасидаги олий тadbирдир. Парижликлар Петр аскарларининг қишда Сена дарёсида баралла чўмилаетганини кўриб “ё тангрим” дея ёқаларини ушлаган эканлар.

Қашмирликларнинг ҳунз тоифаси муз тағидаги сувга шўнғир экан. Улар ўртача 120 йил умр кўрарканлар. Аёллари 50-60 ёшда ҳам хушбичим ва гўзал бўларкан.

Қиш фаслида “бир тутам” кун, кўз очиб юмгунча тугаб, тезда кеч кириб қолади. Кечаси эса узоқ 15-16 соатгача давом этади. Одамлар эртарақ ўринга ётиб оладилар. Уйқуга тўйиб, кечаси бир неча бор бедор бўладилар. Уйқуси қочган кексалар кечалари ҳам имирсилаб бўлса-да, бирор юмушни битириб қўйишга мажбур бўлишади. Ақлий меҳнат соҳиблари эса қўлларига қалам-қоғоз олиб, ижодга берилдилар.

Тошкент қиши, анча беқарордир. Баъзида у ошиқиб эрта куздан бошланиб қолади ёки “чўзилиб” баҳорга ҳам ўтиб кетади. Бир куннинг ўзида тўрт фасл: наҳорда баҳор, тушда ёз, оқшомда куз, тунда эса қиш бўлган ҳолатларни ким билмайди дейсиз.

Об-ҳавонинг бунақа беқарорлиги киши организмни нормал издан чиқариб юбориши мумкин. Натижада тумов, шамоллаш, грипп, юқори нафас йўлларидаги яллиғланиш, “мудраб” ётган касалликларнинг “уйғониб” қолиши каби нохушликларга сабаб бўлади. 1974 йил декабрининг бошида шиддат билан бошланган қиш, қишлигини қилолмади. 1975 йилда қиш баҳорга айланиб кетди. Қуёш чиқиб, кунлар илиб қолди. Табиатнинг бу хил “хатоси” илгаридан маълум. Айтишларича, саратонда совуқдан ҳўкиз ўлган, қиш чилласида эса тариқ унган. Қадимий шоир дермиш:

**Қиш фаслида Нанайда
пишган узум едик,
ёз чилласида яхлаган
Чирчиқдан ўтиб кетдик.**

Қорда, совуқда қиш сайри бошланади. Бўстонликнинг тоғ ён бағирлари, чимён зонаси саёҳатчилар учун энг қулай жой ҳисобланади. Чимён зонаси қиш мавсумида бир вақтнинг ўзида 12 мингдан ортиқ кишини қутиб олиш, жойлаштириш имкониятига эга.

Орамизда қор ёғишидан завқланмайдиган, уни мароқланиб томоша қилмайдиган киши бормикин? Шоирлардан бири қорни зар ва парга қиёс қилиб айтади:

**Паға-паға қор ёғар,
Қор эмас, нақ зар ёғар.
Оққуш қанот қоқдим,
Кўкдан момиқ пар ёғар.**

Зарифа ЭГАМБЕРДИЕВА.

ГОВМИЧЧАНИНГ ДАВОСИ

Говмичча қовоқ четларидаги ёғ безларининг йирингли ўткир яллиғланишидир. Кўзга бир неча говмичча чиқиши мумкин. Говмиччалар баъзан бир-бирига қўшилиб кетади ҳам. Касаллик бошланишида одатда беморнинг қовоғи қичишади, худди нина санчилаётгандек бўлиб оғрийди. Қовоқ чеккасида оғриб турган жойни кўриш мумкин, бу ер қизариб, бўртиб туради. Орадан 2-3 кун ўтгач, бўртган жойнинг учи оқаради, у ёрилганда ичидан йиринг ва ўлган тўқима парчалари чиқади.

Говмичча чиқишига ёғ безларига инфекция, асосан сариқ стафилакок тушиши сабаб бўлади. Инфекция кўпинча ифлос қўлдан юқади, чунки баъзилар қўлим тоза деб, кафтнинг ички томони билан кўзни ишқалайдилар, ваҳоланки, кафтда инфекция айниқса кўп бўлиши мумкин.

Говмичча кўпинча бирор касаллик туфайли камқувват бўлиб қолган, организм чидамисусайган одамларда, шунингдек, меъда-ичак фаолияти бузилган, айниқса, сурункали қабзият қийнайдиган кишиларда учрайди.

Говмичча ҳадеб бирин-кетин чиқаверадиган одамлар жуда эҳтиёткор бўлишлари, улар албатта эндокринолог врачга бориб, қон ва сийдикни текширтиришлари керак. Чунки говмиччанинг қайта-қайта чиқавериши қандли диабет касаллигидан далolat бериши мумкин.

Чиқаётган говмиччани ривожланишдан тўхтатиш мумкинми? Ҳа, баъзан эришилади. Бунинг учун касаллик бошида, эндигина қичишиб, нина санчилганга ўхшаб оғриб бошлаганда ана шу оғриётган нуқтага бриллиант яшили (зелёнка)ни кунига 3-5 марта суртиш лозим. Бунинг учун гугурт чўпига пахта яхшилаб ўралади ва уни бриллиант яшилига ботириб, говмичча чиқаётган жойга аста теккизилади.

Говмичча тезроқ пишиб, ёрилиши учун гипертоник эритмадан 3-4 соат компресс қилиш мумкин. Гипертоник эритма тайёрлаш учун бир стакан илиқ сувда бир ош қошиқ ош тузи эритилади. Компресс қилишга одатда бир бўлак пергамент қоғоз ва пахта керак бўлади. Компресс оғриётган қовоққа қилинади ва бинт билан боғланади. Бундай муолажадан сўнг дарров ҳовлига чиқиш мумкин эмас, шунинг учун компрессни кечқурун ухладан олдин қилган маъқул.

Кўзга кунига тўрт маҳал альбунидининг 30 процентли эритмаси томизилади. Кунига икки марта (эрталаб ва кечқурун) дори томизилиб бўлгандан кейин қовоқ четига бир процентли тетрациклин мази ёки бир процентли синтомицин эмульсиясидан суртиб қўйилади. Шундай усулда даволаш натижасида бир ҳафтадан сўнг дард анча енгиллашади - говмичча ёрилади ва аста-секин қурий бошлайди. Агар ана шу даво тadbирлари ҳам наф қилмаса, албатта, кўз врачига бориш лозим.

Говмиччани ситиз асло мумкин эмас! Говмиччани ситангиз инфекция атрофдаги тўқима қон томирларига тушиши ва флегмона ривожланишига сабаб бўлиши, кўз вена томири тикилиб қолиши мумкин. Инфекция қон оқими билан мияга тарқалиши ва менингит каби оғир асоратларга олиб келиши ҳеч гап эмас.

Говмичча ҳадеб чиқаверадиган бўлса, поливитаминлар, қуруқ пиво ачитқиси ичиш тавсия этилади.

Говмичча баъзан қовоқнинг ички томонидан чиқади, бу ёғ безларининг ўткир йирингли яллиғланишидир, қизарган жой эса чегараланган бўлади, конъюнктивга томони оғриб туради. У конъюнктивга томонга ёрилади. Дастлабки пайтда кўзга бирор нарса тушганга ўхшаб оғрийди, қизикди, қовоқ шишади. Қулоқ олди безлари шишиб, безиллаб туради.

Касаллик асорат бериши мумкин, шунинг учун у бошланган пайтдаёқ врачга бориш лозим.

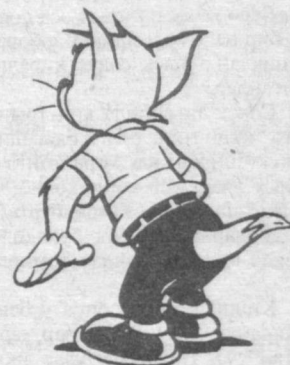
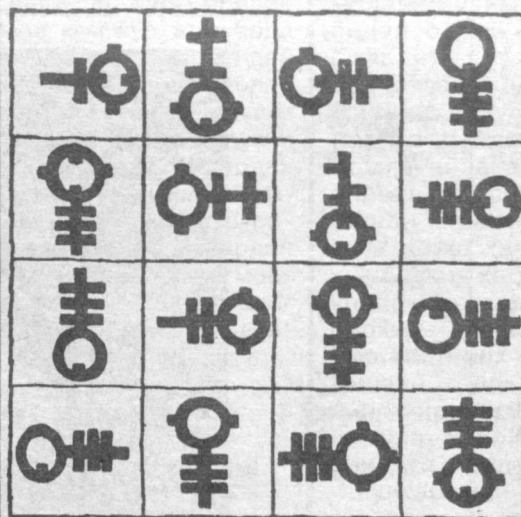
М. ОРИФЖОНОВА.

“ЁШ ИҚТИСОДЧИ”ГА МАКТУБЛАРИНГИЗНИ ҚУЙДАГИ МАНЗИЛГА ЮБОРИШИНГИЗ МУМКИН:

700029. Тошкент шаҳри, Мустақиллик майдони, 2-уй, 402-хона (Музаффар ПИРМАТОВга).

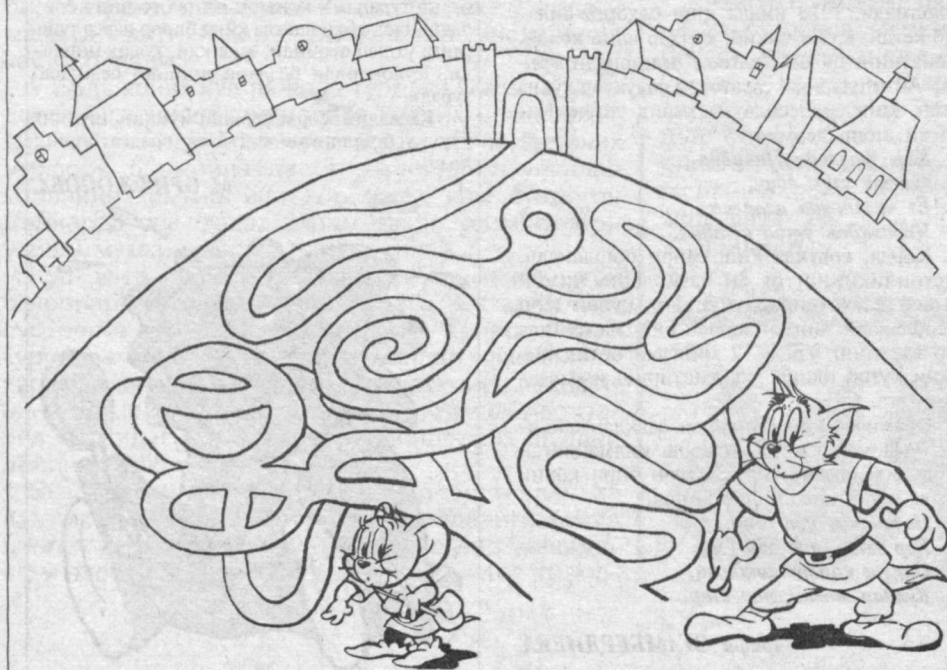
Мулоқот учун телефон: (371) 139-49-32, Факс: (371) 139-48-23. Пейжер: (088) 30-13

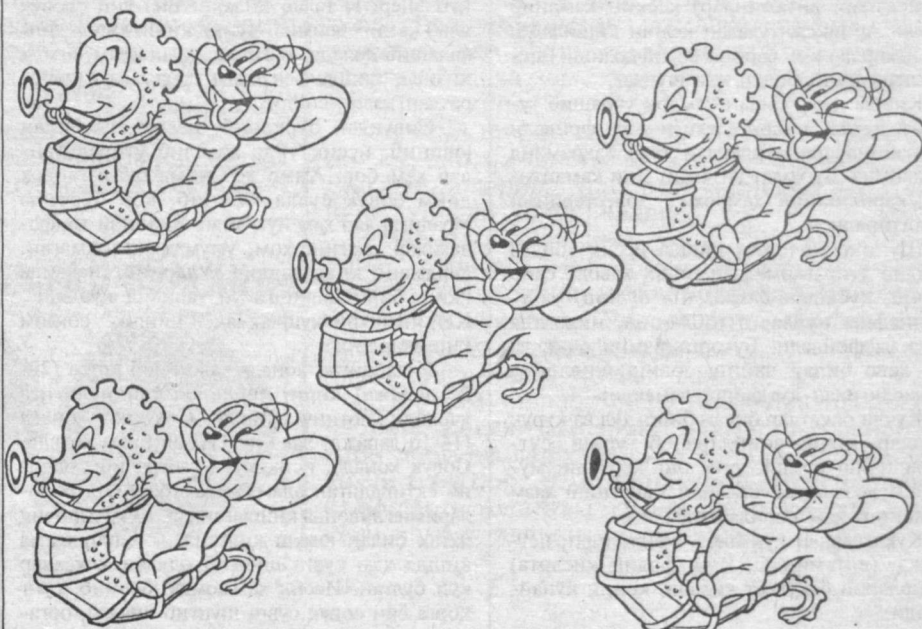
РАСМЛАРДАГИ БЕШТА ФАРҚНИ ТОПИҢГ

ТОМ ВА ЖЕРРИГА ҚАСРГА БОРАДИГАН ЙЎЛНИ КЎРСАТИҢГ

ИККИТА БИР ХИЛ РАСМНИ ТОПИҢГ

ҲАКИМА АБДУРАҲИМ ҚИЗИ

Шоира Ҳакима Абдурахим қизи 1840 йилда Каттақургоннинг Алижон қишлоғида мактабдор домла оиласида туғилди. У болалигидаёқ ота-онадан етим қолиб, кичик акаси Абдорқулнинг қулида тарбияланди. Замонасининг талантли шоири ва олими Муҳаммад Шариф Шавқий билан қушни ва дуст бўлган шоиртабиат Абдорқул ёш Ҳакиманинг ўқиб маълумот олиши учун кўп ғамхўрлик қилди.

Ҳакимани 20 ёшида шаҳарнинг Мавриқургон маҳалласида яшовчи Мирсултон номли этикдўз-қосибга турмушга берадилар. Оилада кўп ўғил-қизлар туғилган бўлса-да, улардан фақат икки қиз омон қолади: Нигина ва Олима. Олимадан икки фарзанд бўлади. Муҳаммади ва Ҳалима. Олима жинни бўлиб, эри Каримбойвачча томонидан икки боласи билан ҳайдалади. Ҳакима қизини кўп табибларга курсатса ҳам нафи бўлмайди.

Алам-кулфатлар, жудолик ва моддий қийинчиликлар билан эзилган шоира бадавлат, узига тинч қариндошларидан ҳам ҳеч қандай «меҳру вафо» кўрмайди. Бу ҳол унинг айрим шеърларида акс этган. Ҳакима 1919 йилнинг 20 декабрида вафот этди.

Шоира меҳнаткаш халқ ҳаёти ва узининг аччиқ тақдири устида чуқур мулоҳаза юргизади, фарёд солади. Узи яшаган шароитда инсоннинг бахтли бўлиши мумкин эмаслигига қизи етгач, келажакда бундай адолатсиз дунёнинг узгаришига («тасрифи дунё») зўр умид боғлайди:

Ўтубдур қанча олам халқи қилмай
тасрифи дунё,
Ҳакима ҳам ўтар уммид билан —
ҳасрат-фигони бор.

Ҳакима бу ғазалда улкан шоирларнинг дунё, шоҳ, бой ва гадо ҳақидаги қарашларини ўзича ривожлантиради.

Шоира узининг «Бурга» шеъри билан салафларнинг ҳажвчиликдаги традициясини ҳам давом эттирди.

Ҳакима ўз давридаги ғайри инсоний ижтимоий воқеликка ва бемехр, зулмкор одамларга танқидий муносабатда бўлиш билан бирга ҳаёт ва умрни, дустлик ва садоқатни, муҳаббат ва вафони, ғазал, қуй ва табиат гузалликларини бутун қалби билан қадрлайди ва севади.

Умуман айтганда, Ҳакима жафокаш халқнинг куйчиси сифатида майдонга чиқди. Унинг асарлари ҳаёт иллатларини фош этиши, мазмундорлиги ва самимийлиги билан диққатга сазовордир.

Шоиранинг автографлари бизгача етиб келмаган. Бу ердаги шеърлар унинг шогирди Мутриба қулидаги дафтар ва хотиралардан ёзиб олинди.

Ёзиб байт бургадин, мен айлайин дод,
Ширин уйқумни золим қилди барбод.
Қоронғуда нечук йўлни топадур,
Тузуб лашкар, ўнгу сўлга чонадур.
Чақаду ҳеч бир парвое қилмас,
Фақир боиларни кўзга илмас.
Чақаду неча бир гул-гунчаларни,
Қўли боғлиқ, бешикда баччаларни.
Ғаҳи тез ўрмалаб сакраб учадур,
Ғаҳи шум тулкидек боқмай қочадур.
Тутуб бўлмас, кўринмас майда нарса,
Ётолмас чақса роҳатда кимарса
Ҳакима ҳолини этти кўп абтар,
Йўқолиб бургалар, қолсун бу дафтар.

САЛОМАТ ПАРДА ҚИЗИ МУТРИБА

Саломат Парда қизи Мутриба 1894 йилнинг 20 августида Каттақургоннинг Қаландархона маҳалласида мактабдор мулла оиласида туғилди. 12 ёшида қизлар мактабини битиргач, мустақил мутолаага берилди. Адабиётга меҳр-иштиёқи зўр бўлган ёш Саломат Навоий, Ҳофиз, Бедил каби улғу шоирлар ижодини урганди. 14-15 ёшидан бошлаб,

устози Ҳакима ёрдамида шеър ёзишга киришди. 16 ёшида уни мусофир бир муллага узатадилар. Биринчи жаҳон уруши бошланиши биланоқ юртга вабо тарқалди. У Мулла Парда оиласига ҳам оғир кулфат ва мусибатлар келтирди. Болалигидаёқ онадан етим қолган Саломат 1915 йилнинг икки-уч ойи давомида вабо очлик туфайли бувиси, отаси, синглиси, ниҳоят, эридан ажралиб, уч гудаги билан ёлғиз қолди. У эрта саҳардан кеч оқшомгача бировларнинг хизматини қилиб қаноат ва машаққат билан кун кечирди.

Жаҳон уруши туфайли келган офат ва касалликлар, қимматчилик ва мусибатлар халқнинг қизини

УСТОЗИМ ҲАКИМА ТАЪРИФИДА

Киши билгайму йўл бир раҳнамосиз,
Очилмас гунча булбулсиз, навосиз.
Тутуб илкимни бир пири камолӣй,
Кирибди боғи ашбор ичра олий.
Ёғар қалбимга кўп мазмун ашбор,
Терар завқим дури ашбори шаҳвор.
Менга назм гуллари шўх-шўх боқарди,
Шеър мазмунига маъно тақарди.
Безаб мазмун вазну қофиялар,
Тўлуб илҳом ила кўнглум қучалар.
У пири шоира — устоз Ҳакима,
Анга шогирди содиқман камина.
Анидек кўрмадим бир нукта-
дони,
Эди гўёки донишманд юно-
ний.
Ёши саксонга етган олим

эрди,
Менга кўп илму фанлар ёд берди.
Ёзиб бир шеър менга ул яхши атвор,
Васият айлади такрор ва бисёр:
— Аё жоним қизим, бўлгил саломат,
Жаҳонда кўрмагил бир зарра офат.
Умидим бул эрур, эй роҳати жон
Давомат ёд этгайсиз бу хизмат.
Ишончим йўқ дигар, эй нуктадоним,

очди, уни золимларга қарши курашга отлангирди. Уруш машаққатларини бошидан кечирган шоира ҳам ундан кимлар манфаатдор эканлигини зийраклик билан сеза олди:

Аввалда отни олди, кейин мардикор солди,
Ким қилмади қабулин, не-не балого қолди...
Тушти эл ичра ғавғо, жамъ бўлди шаҳру саҳро,
Ёғдурди ўқ ҳаводин, бир неча ўлди андо.

Қамалди қанча одам, минг-минг десам эрур кам
Кетди шу кетганича, бедому бедарак ҳам.
Ҳар кимда бўлса пул кўп, қолди алар қутулуб,
Бечора камбағаллар кетти бари сотилуб.

(«Эй, дустлар, на булди»).

Умуман оғир шароит Мутрибани ҳаётга танқидий муносабатда бўлишга ургатди.

Мутрибанинг шеърлари жушқинлиги, замонавийлиги, халқ оғзаки адабиётига яқин содда ва маънодор услуби билан диққатга сазовордир.

Мутриба 1964 йил 7 февралда вафот этган.

Анисим, мунисим ҳам роздоним.
Унутманг ҳеч бир вақт, эй намоеън,
Будур матлаб, аё фарзанди жоним.
Эрурман сизга доим дўсти жоний,
Тутолмасман сизи кўрмасдан оне.
Болам, ҳолим энди сизга аёндур,
Ҳамиша сиз эдингиз меҳрибоне,
Болам деб жон фидо қилдим туну кун,
Бериб таълим рамузу илм ҳамчун.
Суханвар олимим, эй қадди райҳон,
Илм бобида тенг сизга Фалотун.
Болам, кўнглиз эрур хуршеди ховар,
Жаҳон моли тасаддуқ садқаи сар.
Яшанг оламда кўп, моҳи тобон
Рамузманди ақли тоза гавҳар.
Мени дилхастани кўнглум қилиб шод,
Қилурсиз ҳар замон хонамни обод.
Ажойиб хулқи хуш дўсту анисим,
Ҳакима рози сиздин, эй паризод, —
Дебон ул пиразоли яхши кирдор,
Васиятлар қилибон менга бисёр.
Юмуб кўз кетди оламдин хиромон,
Ёши саксонга етган нек атвор.

Саҳифани Гулнора ХОЛБЕКОВА тайёрлади.

Ўғлимиз Сардорбек Ўринбоевнинг етти яшар чоғида ана шундай фикрлаши, атрофини ўраб олган гўзалликни ана шундай ҳис қилиши, кўрган-кечирганларини ёқимли оҳангларда чиройли сўзлар билан таърифлай олиши менга жуда маъқул бўлди.

Ватанимиз ҳақидаги, буюк Темур бобомиз ва муаллимлари ҳақидаги шеърлари халқ оҳангида — оҳангида ёзил- жуда яхши.

Демак, Сар- гулиганига яхши шимариб кириб

ликнинг машаққатига чидайман, тинмай ўқиб ўрганаман. Камолга етиш учун тўхтовсиз машқ қиламан, сўз бойлигимни ошириш учун шеърлар ёдлайман, китоблар ўқийман, бу йўлда қанча қийинчилик бўлса барчасини мардонавор енгиб камида Эркин Воҳидовдек, Абдулла Ориповдек эл суйган шоир бўламан, деб яхши ният қилибди.

Ўғлим Сардорбек, барча шоён орзуларинг рўёбга чиқсин. Омоҳ мададкор бўлсин.

ОҚ ЙЎЛ!

онанинг алласи ган. Булар яхши,

дорбек шеърят ниятлар билан энг келяпти. Шоир-

Худойберди ТЎХТАБОВЕВ,
Ўзбекистон Халқ ёзувчиси.

Men O'rinboev Sardor-
bek 1990 yil Qatron tog'
etaklarida joylashgan
kichik Tagob qishlog'ida
tug'ilganman. 1997'98
o'quv yillarida yoshlar
yozuvchisi X.
To'xtaboyev o'qigan S.
Zununova nomli 6-o'rta
maktabning 2-«A» sinfi-
da o'qiyman. Bizning oila
5 kishidan iborat. Dad-
am, Sh. Xayitov, ayam
M.Xayitova, singlim, va
ukam. Mening birinchi
ustozim M. Boltaboye-
va.

ЎЗБЕКИСТОН

Mening bog'u bo'stonim
Ey tengi yo'q gulshanim
Senga fidodir jonim
O'zbekiston Vatanim!

Bag'ringda biz yayraymiz,
Bulbul bo'lib sayraymiz,
Seni maqtashdan

tinmaymiz

O'zbekiston, Vatanim!
Birinchi sentabr Sen
Mustaqil bo'lgan kun
Bizga sharaflı bu kun
O'zbekiston Vatanim.

Sen mustaqilliging uchun
Men shukrlar aytaman.
Sevinib she'rlar bitaman
O'zbekiston Vatanim!

«Ойнаи Жаҳон» — болаларга

СЕШАНБА,

8 декабрь

ЎзТВ—1

8.30 Болалар учун «Чаман- даги гуллармиз».

9.10 «Қушигимдасан Ва- тан» (мусликий дастур).

10.25 «Қирол шер» мульт- фильм.

УМИД НАМОЙИШ ЭТА- ДИ:

13.20 «Шу Ватанга бордур, менинг керагим».

14.55 Болалар учун «Умид учқунлари».

16.55 «Қора каср» мульт- фильм.

17.15 «Бу ёруғ оламда Ва- тан бизгадур».

17.25 «Олтин тож» те- левийин.

ЎзТВ—2

18.05 «Янги авлод» студия- си намоиш этади.

(«Билагон маслаҳати», «Мульттомоша».

ЎзТВ—3

18.10 Болалар учун «Мит- ти юлдузлар шуласи».

ЎзТВ—4

16.50 «Мультсайёра».

20.45 «Хайрли тун, кич- кинтойлар».

ЧОРШАНБА, 9 ДЕКАБРЬ

ЎзТВ—1

10.05 «Алифбо сабоқлари»

12.05 «Мактублар — кабу- тарлар».

18.10 Болалар учун «Сени Ватан кутади».

20.10 «Оқшом эртаклари».

ЎзТВ—2

18.05 «Янги авлод» студия-

си намоиш этади. Спорт майдончаси. «Мульттомо- ша».

18.40 «Семург» ўсмирлар учун ахборот-кўнгилочар дас- тури.

ЎзТВ—3

18.10 «Ёрилтош» мульттўп- лам.

21.05 «Хайрли оқшом».

ЎзТВ—4

18.10 «Қизча ва қуёнча- лар» мультфильм.

20.10 «Оқшом эртаклари».

ЎзТВ—2

18.10 «Ёрилтош» мульттўп- лам.

18.20 «Билиб қўйган ях- ши».

ЎзТВ—4

16.50. «Мультсайёра».

«ТОНГ ЮЛДУЗИ»НИ ИЗЛАДИМ

Республика болалари учун ўзбек тилида нашр қилинаётган «Тонг юлдузи» газетаси ўз саҳифаларида ажойиб материаллар бериб, кўпчиликнинг севимли матбуотида айланиб борапти.

«Ойнаи жаҳон — болаларга» руқни остида берилаётган ўқувчилар учун намоиш этиладиган курсатувлар дастурини дарс жадвалидек қирқиб олиб фойдаланаямиз.

Яқинда нима бўлди-ю, уйга «Тонг юлдузи» газетаси келмади. Болалар олиб қочганми, ёки почтальонлар уни олиб келишни унутганларми, ишқилиб бу сонини ололмадим. Урганиб қол- ган эканманми, газетани излаб Чорсудан бошлаб Навоий кўчаси бўйлаб «Анҳор» бекатигача булган ундан ортиқ дукон- ларга бориб бирортасидан ҳам «Тонг юлдузи» газетасини топа олмадим. Ҳамма газета сотувчилар: «бизга «Тонг юлдузи» газе- таси берилмади, фақат русча «Солнышко» газетаси оламиз», — дейишди.

...Наҳот Республика болаларининг ўзбек тилида чиқаётган ягона газетасини тарқатишга шунчалик эътиборсизлик билан қаралса?

Зулфизар НЕЪМАТОВА.

ЎзТВ—4

16.50 «Мультсайёра».

20.45 «Хайрли тун, кич- кинтойлар».

ПАЙШАНБА, 10 ДЕКАБРЬ

ЎзТВ—1

10.30 «Янги алифбони ўр- ганамиз». «Умид» намоиш этади.

13.20 «Дунё қуриб—дунё- лар ярат».

20.45 «Хайрли тун, кич- кинтойлар».

ЖУМА, 11 ДЕКАБРЬ

ЎзТВ—1

10.05 «Немис тили».

18.10 Болалар учун «Бир сиқим тупроқ».

20.10 «Оқшом эртаклари».

ЎзТВ—2

18.05 «Янги авлод» студия- си намоиш этади. «Умид чечаклари». Мульттомоша.

18.10 «Ёрилтош».

ЎзТВ—4

16.50 «Мультсайёра».

20.45 «Хайрли тун, кич- кинтойлар».

ШАНБА, 12 ДЕКАБРЬ

ЎзТВ—1

16.05 «Шохруҳ» клуби.

«УМИД» НАМОЙИШ ЭТАДИ:

11.00 «Очиқ дарс».

18.00 Болалар учун «Фла- минго».

19.55 «Оқшом эртаклари».

ЎзТВ—2

9.00 «Янги авлод» студия-

си намоиш этади»

18.05 «Янги авлод» студия- си. «Буш утирма». Мультто- моша.

ЎзТВ—3

8.00 «Ёрилтош» мульттўп- лам.

10.55 «Болажонлар экра- ни».

18.10 «Мультконцерт».

18.30 «Табиат шифохона- си».

ЎзТВ—4

13.25 «Табиат билан тани- шув».

14.00 «Биргаликда куйлай- миз».

ЯКШАНБА, 13 ДЕКАБРЬ

ЎзТВ—1

8.30 «Камалак». Болалар учун кинодастур.

10.00 «Ватанимга хизмат қиламан».

11.00 «Маҳалламиз болала- ри» телемусобақа.

12.30 «Нурли келажак».

18.00 «Ха-ха-ха» (ҳазил, ҳа- жв, ҳаногома).

ЎзТВ—2

9.00 «Янги авлод» студия- си намоиш этади».

12.50 «Цирк, цирк, цирк».

18.05 «Янги авлод» студия- си намоиш этади. «Катта танаффус». «Мульттомоша».

ЎзТВ—3

8.00 «Ёрилтош» мульттўп-

лам.

8.20 «Кичкина деманг...»

9.55 «Болажонлар экрани».

11.25 «Ёввойи табиат».

18.10 «Мультжумбоқ», те- левийин.

ЎзТВ—4

9.05 «Эртактларнинг сеҳр- ли олами».

10.45 «Жонли сайёра».

13.55 — 14.15 «Айчурек».

ДУШАНБА, 14 ДЕКАБРЬ

ЎзТВ—1

20.10 «Оқшом эртаклари».

ЎзТВ—2

18.05 «Янги авлод» студия- си намоиш этади. «Мульт- томоша».

ЎзТВ—3

18.10 «Ёрилтош» мульттўп- лам.

ЎзТВ—4

16.50 «Мультсайёра».

СЕШАНБА, 15 ДЕКАБРЬ

ЎзТВ—1

20.10 «Оқшом эртаклари».

18.05 «Янги авлод» студия- си намоиш этади.

ЎзТВ—3

18.10 «Ёрилтош» мульттўп- лам.

ЎзТВ—4

16.50 «Мультсайёра».

20.45 «Хайрли тун, кич- кинтойлар!».

«ЎЙЛА, ИЗЛА, ТОП!»

«Хурматли редакция! Мен «Ўйла, изла, топ!» курсатувини доимо катта қизиқиш билан қуриб бораман. Яқинда «Зангори экран»да ушбу курсатувда Андижон вилояти Марҳамат тумани ва Қашқадарё вилоятидан келган ўқувчилар адабиёт, маданият, тарих, география, этнография соҳаси бўйича узаро беллашиб, чуқур билимга эга эканликларини намоиш этишди. Айниқса уларнинг жаҳон классик адабиёти бўйича беллашуви менда унутилмас таассурот қолдирди.

Мен бу курсатув ёрдамида Республикамиз адабиёти, санъати, маданияти бўйича қўшгина маълумотларни олишга эришдим.

Тенгдошларимнинг бийрон-бийрон жавоблари мени лол қолдир- ди. Лекин минг афсуски ушбу курсатув қўпинча ўқувчилар мактабда —ўқишда булганида, кундузи берилади. Агар иложи булса ушбу курсатувни кечки пайт, ҳамма ўқувчилар уйда булганларида на- мойиш этилса фойдалан ҳоли булмасди. Сизларга хурмат билан:

Ситора РАХИМОВА,

Республика Олий рақс мактабининг 8-синф ўқувчиси.

БИЗНИ МАҚСУД ЮНУСОВ БИЛАН УЧРАШТИРИНГ

Яқинда «Зангори экран» орқали «Қизикарли учрашувлар» турку- мидан берилган курсатувда Ўзбекистонда хизмат курсатган санъат арбоби, Халқаро «Бобур» мукофотининг совриндори, ажойиб ре- жиссёр Мақсуд Юнусов билан учрашув бўлиб ўтди.

«Алишер Навоий», «Бобур», «Имом ал-Бухорий» каби видео- фильмлардан қисқа-қисқа лавҳалар намоиш этилди. Мақсуд Юну- сов «Улугбек ҳазинаси», «Гирдоб», «Ичкуев», «Кеча ва кундуз» каби кўп қисмли видеофильмлар муаллифи ва режиссёри. Ҳозирги кунда улар яратган 100 дан ортиқ видеофильмлар Ўзбекистон телевидение- сининг «олтин ҳазинаси»да сақланаётган экан.

Мен катта санъаткор, ажойиб режиссёр Мақсуд Юнусов билан газета орқали учрашув утказишингизни жуда-жуда истардим. Улар- нинг санъат соҳасидаги суҳбатлари биз ёшларни ушбу соҳани эгаллашимизда катта ёрдам беради, — деб уйлайман.

Феруза ХАМДАМОВА,

Тошкент шаҳар Шайхонтоҳур туманидаги 376- мактабнинг 6-синф ўқувчиси.

МУАЛЛИФ ҲАҚИДА СЎЗ: Бахтиёр Омон 1959 йил 14 мартда Самарқанд вилоятининг Нурота шаҳрида туғилган. 1976 йилда ўрта мактабни, 1982 йилда Тошкент Давлат университети журналистика факультетини, 1998 йилда Давлат ва жамият қурилиши академиясини тамомлаган. Мақола ва ҳикоялари «Гулистон», «Саодат», «Гулхан» журналларида, «Ўзбекистон адабиёти ва санъати», «Туркистон», «Кўзгу», «Сирли олам», «Қалб кўзи» газеталарида эълон қилинган.

Бир неча таржима китоблари чоп этилган. Буюк рус адиби Лев Толстойдан ўғирган таржимаси «Акула», «Бўри болаларини қандай ўргатади» («Чўпон» нашриёти, 1987, 1996) китоблари болалар орасида жуда машҳур.

Ҳозирги кунда Б.Омон Абу Али ибн Сино номидаги нашриётнинг директори бўлиб.

Бола бошидан, ўғлон ёшидан, деган мақолда гап куп. Ҳаммаси болаликдан бошланади. Боғча ёшиданоқ табиатга, ҳайвонот оламига, одамларга меҳр-муҳаббат, катталарга ҳурмат, илм олишга рағбат руҳида тарбиялаган ота-она, албатта, ютади. Боласининг ташқи кийинишини эмас, балки ички оламини, руҳий дунёсини тўқ қилган ота-она бой-бадавлат, бахтли одамдир! Чунки бундай ота-она фарзанди келажагига замин ҳозирлайди. Шоир айтганидек:

Умид билан суқилган таёқ

Бир кун берар меваю япроқ.

Агар билсангиз, азиз укажонларим, китоб меваю япроқ бергувчи, саодатга (бахтга) бошловчи калитдир. Китоб офтобдир. Куп китоб ўқиган боланинг суҳбати дилкаш, фикрлари маъноли, келажаги нурли бўлади. Тарихдан бунга минглаб ибратли мисолларни келтириш мумкин. Шоир ушувчилар, олимлар, давлат арбоблари дурдона китоблар ўқиш, илм-маърифатни эгаллаш орқали ниятларига, мартабаларига эришганлар. Илмсиз киши ортидан узгаларни эргаштиришга қодир эмас. Аждодларимиз уғитларида айтилганидек, «унга билим ҳадя қилди, шу туфайли инсон улўғликка эришди, заковатлар ато қилди, шу туфайли инсон чигал жумбоқларни ҳал қилди. Табиат кимга заковат, ақл-идрок, билим берса, у эзу ишлар қилишга қул уради. Билимсиз кишилар мисоли дардманд бўладилар. Дардни даволамаган киши эса бевақт ўлади. Барча иш-юмушлар заковат туфайли битади, беклар ҳам давру давлатга билим орқасидан эришадилар». Бу доно, пурмаъно сузлар Юсуф Хос Ҳожибнинг «Қутадғу билиг» («Саодатга бошловчи билим») асарида ёзилган. Сиз, болалар, билимли бўлиш учун жуда куп китоб ўқишингиз керак. Бу масалада Сизга нашриётлар (Э-ҳе, 30га яқин нашриёт йилига қарийб 40 миллион нусхада китоб чиқаради) кумак беради, маслаҳатгуй, ҳамроҳ бўлади.

Келинг, ўрни келди, ўзим хизмат қилаётган нашриёт ҳақида озгина ҳикоя қилиб берайин.

Нашриётимиз Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитаси тизимидаги ташкилотлардан биридир. Қўмита қошида унлаб нашриётлар, босмаҳоналар, китоб савдоси ташкилотлари ишлаб турибди. Булар — «Ўзбекистон», «Ўқитувчи», «Ғафур Гулом», «Абдулла Қодирий», «Езувчи», «Меҳнат» нашриётлари (ҳар бири ўз йўналиши, мундарижасига эга), Тошкент матбаа комбинати, рангли босма фабрикаси, китоб-журнал фабрикаси ва ҳ.к. Нашриётимиз тиббиётга ихтисослашган ягона ноширлик даргоҳидир. Бозор иқтисоди қийинликлари (матбаа хом ашёси 90 фоизи Россиядан келтирилади) қарамай, Ўздавлатматбуотқўм раҳбарияти муаммоларни вақтида ечишга, ўз корхоналарига моддий ва маънавий кумак беришга ҳаракат қилмоқда.

Нашриётимиз улўғ бобомиз Абу Али ибн Сино номи билан аталади. Машҳур олим ва ҳаким Абу Али ибн Сино (980-1037 йиллар) асли бухоролик бўлиб, Афшона қишлоғида туғилиб ўсган. У 57 ёшида вафот этган бўлса-да, келгуси авлодларга

тенги йўқ, бой мерос қолдирди. Ҳатто узок улкаларда ва мамлакатларда қарийб 800 йил мобайнида унинг «тиб қонунлари» куп жилдлик асарини урганишди, амалиётда мунтазам қўллаб келишди. Абу Али ибн Сино номидаги нашриётда ишлан — ҳар биримизда фахрланиш ҳиссини уйғотади, албатта. Биз оқ халатли шифокорларга, талабаларга зарур адабиётларни чиқарамиз. Ишимиз хайрли ва савобли...

1958 йил февралда Соғлиқни сақлаш вазирлиги қошида ташкил этилган «Медгиз» — «Медицина» — «Абу Али ибн Сино» номларида нашриётимиз шу йилининг ноябрида узининг 40 йиллигини нишонлади. Э-ҳе, утган давр ичида босмадан чиққан адабиётларни ҳисоб-китоб қилсак, у қарийб 96 миллион нусхани ташкил этибди. Жами 8 минг номдаги адабиётларни чоп этибмиз. Бу — айтишгагина осон. Унда муҳаррир, мусахҳих, рассом, техник муҳаррир, матнни босувчи, ишлаб чиқариш бўлими, ҳисобчи, иқтисодчиларнинг оғир, ҳам машаққатли меҳнати ётибди...

Тиббиётга ихтисослашган Ўзбекистондаги ягона нашриётимиз асосан Соғлиқни сақлаш вазирлиги буюртмаларига асосан 7та тиббиёт институти, 48та тиббиёт билим юрти (коллеж) талабаларига (улар сони 65 мингдан ошади) дарсликлар, ўқув қўлланмаларини чоп этиб беради. Йилига қарийб 50 номда адабиётлар босилмоқда. Ҳар бир номдаги китобнинг ўртача тиражи 1500-2000 нусхадан ошмайди. Китобларимиз тиббиётнинг жарроҳлик, травматология, урология, терапия, руҳий касалликлар, стоматология, инфекция касалликлар, кўз касалликлари, кардиология, фармакология ва б.к. соҳаларини қамраб олади. Узок йиллар биз билан ҳамкорлик қилаётган таниқли шифокор олимларимиз: У.Орипов, А.Қодинова, Ш. Ҳамроев, Д.Арустамов, А.Ғадоев, С.Баҳромов, В.Михайлов, А.Воисов, И.Қ.Мусабоев, Т.Даминов, Н.Муродхужаев, Н.Аҳмедов, М.Абдуллахужаева, М.Маҳсумов, К.Зуфаров, К.Йўлдошев, Н.Мажидов, М.Қориев ва б.к. юз-

Ҳаммаси болаликдан бошланади

лаб устозлар номини фахр билан эслаб утишни лозим деб биламан. Улар назария ва амалиётни бирга қўшиб олиб бориб, ўқув-тарбиявий ишларда ҳам яхши натижаларга эришмоқдалар.

Куни кеча Президентимиз имзо чеккан соғлиқни сақлаш тизимини ислоҳ қилишининг 1998-2005 йилларга мўлжалланган Давлат дастури биз — ноширлар ва шифокорлар олдига катта вазифаларни қўймоқда. Эндиги асосий вазифа — собиқ тузумдан мерос қолган маъмурий буйруқбозлик тизимидан воз кечиш, эскича қолипдаги иш юритишдан, алдамчилик, қинғирлик, шухратпарастлик каби иллатлардан қутулишдир. Жамиятимиз инсон таназзули, фожиасига олиб келувчи бундай «касаллик»лардан (булар тиббий хасталикларни даволашдан кура қийин-роқдир) тезроқ қутулса, ҳаёти-

миз шунча фаровон, баракали, нурли бўлади. Зеро, Президентимизнинг Ўзбекистон келажаги авлод, навқирон ёшларидан умиди катта. Улар Масков сиёсатдонлари ва собиқ иттифоқ сингдирган гоёлар, мафкуралар алдовидан ҳоли, фикрлари эркин, сузлари теран, орзулари улқандир.

Назаримда, катталар ва кичиклар ўртасида «Устоз-шогирд» аънарасига амал қилинса, матбуотда бу ибратли аънаа кенг тарғиб этилса, жамиятимиз ютган булармиди?! Шогирдлар бизнинг давомчиларимиз, издошларимиз, умид боғимизнинг очилган гунчаларидир. Шу кемтикни тўлдириш мақсадида Юнусобод туманидаги 273-лицей-мактабда (директори Мавлуда Исмазова) «Журналистлар мактаби»ни очганмиз. Бундай мактаб ҳозирги Тошкент шаҳрида ягонадир, уни узок йиллар мобайнида «Туркистон» газетасида ишлаган таниқли журналист ва ношир Жаббор Раззоқов билан бирга бошқариб келмоқдамиз. Истеъдодли, ғайратли, билимдон ва муҳими эркин фикрлайдиган шогирдларимиздан умидимиз жуда катта. Агар республикаимиздаги бошқа ўқув даргоҳларида ҳам ўз ишнинг фидойилари бўлган олимлар, шогирдлар, ёзувчилар ва бошқалар жуда бўлмаганда шанба кунлари мактабларда «Ҳаёт дарслари»га таклиф этилса фойдали тадбир бўларди, деб уйлайман.

Аммо болалик — беғуборлик даври орзуларига эришиш учун Сиз, ука-сингилларим, аввало соғлом, бақувват бўлишингиз, ўз куч-имконият ва илмингизга ишонишингиз, қўрқмаслигингиз керак. Соғ танда — соғлом ақл, дейди боболаримиз. Бола соғлиғи — она бойлиғи, айтинг-чи, шундай эмасми? Дарвоқе, боланинг бармоғи ё оёғи оғриса, онанинг юраги ачийди. Бундай ҳис-ҳаяжонли сонияларда онаизорнинг тинчи йўқолади, узини йўқотиб қўяди, куйинади, югуради... Демакки, Сиз — болажонлар руҳан ва жисмонан соғлом бўлсангиз, бу — мамлакат бойлиғи, қувватидир. Сиз спорт-соғломлаштириш машқлари, уйинлари билан мунтазам машғул бўлиш бараварида руҳий машғулот — китоб ўқиш, ундан завқ-шавқ олишдан ҳам бебаҳра қолманг. Агар бу ўта зарур ҳаёт-мамот дарсларига болаликдан куникмасангиз, ундан қочсангиз, эртанги кунингизда у Сизга катта иқтисодий, маънавий зарарлар етказадир. Ишда қийналасиз, меҳнатингиздан ижодий завқ ололмайсиз. Энг ёмони, қайси касб эгаси, қайси лавозимда ишланган, мустақил фикрлаш, эркин фикр юритиш, ўз «мен»ига эга бўлиш имкониятидан маҳрум бўласиз. Шунинг учун ҳозирдан уйлаб кўринг, кечикиб юрманг, илм олинг, китоблар билан дустлашинг, ўз навбатида фикрлашга, ўз «мен»ингизни намоён этишга шошилинг. Фикрларингизни қоғозга тушириб, «Тонг юлдузи»га юборинг. Ҳаммаси болаликдан бошланади. Бу жиҳатдан олганда, менинг Сизларга жуда-жуда ҳавасим келади.

ҲАММАСИГА ЧЎҒ САБАБ

Салом азиз газетам!

Мен сенга шунчаки эмас, балки дилдан куйиниб хат ёзаямман.

Бизнинг Ибн Сино номли мактабда 400 га яқин ўқувчи бор. Ҳайронман, дилига олий ўқув юртига киришни тугиб қўйган мактабдошларим чўғни синфимиздаги печкадан олиб сигарет чекишни қўйишмайди. Ҳа, мактабимизни олов ёқиб иситамиз.

Бизга ҳам аслида шаҳарлагидек «паравой» печкаларда исишиш жуда ёқадир. Киш кунларида тараша териб синф печкасини ёқиш қанақа-ю, иссиқ печканинг ёнида ўқиш, урганиш қанақа...

Қадрдоним «Тонг юлдузи!» Сен ҳам бизнинг аҳволимизга тушганинга ўзинг билардинг бизнинг аҳволимизни! Оху зоримизни ўз саҳифаларингга берарсан деган умиддаман.

Токи бизнинг мактабимизга ҳам печкалар келса, утин-кумир ташвиши купроқ билим олиш фикри билан алмашса.

Ушанда чўғ топа олмай мактабдошларим ҳам сигарет чекишни ташлаб юборарди, — деб уйлайман.

Ибн Сино номли мактаб ўқувчилари номидан АЗИЗ ҲАКИМОВ.

Навоий вилояти, Нурота тумани

АЙТГАН ЖОЙГА БОР...

Яқинда матбуотда туй-томоша ва маракаларни ўтказиш тартиби ҳақидаги фармон эълон қилинди.

линди.

Бугунги кунда бешик туйи, суннат туйи, бахт туйи, юбилей туйларини ўтказиш билан қишлоқ ва шаҳарларимизда «пойга» ўтказилмоқда. Айниқса, туйларга қақирилмаган «ёш меҳмонлар»нинг ташрифи туй соҳиблари учун ортиқча ташвиш ортирмоқда. Баъзида мактаб ўқувчилари ҳам катталар билан бир қаторда ўтириб олиб «уйин» курсатмоқдалар.

Мактабимизда ўтказилган мактаб ўқувчиларининг умумий йиғилишида туй ва маъракаларга айтилган кишилар қат-

Тахирсиз босилаётган мактублар

нашса, туй туйдек утади. Ортиқча ташвишларга чек қўйилади деган фикрга келдик. Халқимизда «айтган жойга бор, айтилмаган жойдан қол» деган мақол борлигини бир-биримизга эслатдик.

Раъно ТУРСУНОВА,
Ғиждувон тумани,
6-умумий таълим
мактабининг 7-«Б» синф
ўқувчиси.

Синфдан ташқари машғулотлар учун материаллар

ҚОМУСЛИ ЭЛ ~ НОМУСЛИ ЭЛ

(Ўзбекистон Конституциясига бағишланган тадбир сценарийси)

Бошловчи: Мустақил давлатимиз ўз Конституциясини қабул қилган 8 декабрь куни биз учун муқаддас тарихий кун бўлиб қолди. Фахр билан айтиш мумкинки, бу Конституция давлатимиз мустақиллигининг рамзи ва ифодаси, халқ хурлиги ва озодлиги тимсолидир, негаки, бахтимизнинг бу битикномаси озодлик гоёси ва руҳи билан сугорилган. Конституциямизда инсоннинг ҳаёти, эрки, шаъни, қадр-қиммати, ҳуқуқлари ва эркинликлари муқаддас саналиб, улар ҳуқуқий жиҳатдан қафолатланган.

Азиз устоз ва тенгдошлар! Барчангизни Ўзбекистон Конституцияси қабул қилинганлигининг 6 йиллик айёми билан қутлаймиз ва мустақил Ўзбекистонга ривожланиш ҳамда юсак тараққиёт тилаб қоламиз.

Шундан сўнг Нормурод Нарзуллаев шеърига Фаррух Зокиров мусиқа басталаган «Юрт ишқиди ёнаман» қўшиғи ижро этилади:

*Ўзбекистон — Ватаним,
Бахт, баҳорим —*

чаманим,

*Юрт ягона, қалб танҳо
Элга фидо жон, таним.
Қучиб қайноқ қучоғин,
Кўзга суртиб тупроғин.
Хурлик қўшиғин куйлаб,
Ўнаман юрт байроғин.*

Нақорат:

*Ялла, ялла, ялламан,
Таронаман, алламан.
Эдан олиб шохомим,
Юрт ишқиди ёнаман!*

*Одам-одамни дейди,
Соғлом оламни дейди.
Ошиқ аҳли вафоли,
Содиқ санамни дейди.
Содоқатдан куйлайман,
Оқибатин ўйлайман.
Муҳаббатсиз ҳаёт йўқ,
Саодатдан сўйлайман.*

Нақорат:

Бошловчи: 1991 йил 12 апрель. Президент И. А. Каримов бошчилигида Конституция комиссиясининг 1-мажлиси бўлди ва 32 кишидан иборат ишчи гуруҳи тузилди.

Лойиҳанинг дастлабки варианты 158 модда, иккинчи варианты 149 модда, учинчи варианты 137 моддадан иборат бўлди. Матбуотда эълон қилишдан аввал лойиҳа диққат билан урганиб чиқилиб, 127 моддага келтирилди.

1992 йил 26 сентябрь: Лойиҳа умумхалқ муҳокамаси учун матбуотда эълон қилин-

ди.

1992 йил 8 декабрь: Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг ун биринчи сессиясида ушбу муқаддима эълон қилинди.

1-ўқувчи: Ўзбекистон халқи: — инсон ҳуқуқларига ва давлат суверенитети гоёларига содиқлигини тантанали равишда эълон қилиб,

2-ўқувчи — ҳозирги ва келажак авлодлар олдидаги юсак масъулиятни англаган ҳолда,

3-ўқувчи — ўзбек давлатчилиги ривожининг тарихий тажрибасига таяниб,

4-ўқувчи — демократия ва ижтимоий адолатга садоқатини намоён қилиб,

5-ўқувчи — халқаро ҳуқуқнинг умум эътироф этилган қоидалари устунигини тан олган ҳолда,

6-ўқувчи — республика фуқароларининг муносиб ҳаёт кечиришларини таъминлашга интилиб,

7-ўқувчи — инсонпарвар демократик ҳуқуқий давлат барпо этишни кузлаб,

8-ўқувчи — фуқаролар тинчлиги ва миллий тотувлигини таъминлаш мақсадида,

9-ўқувчи — узининг мухтор вакиллари сиймосида Ўзбекистон Республикасининг мазкур Конституциясини қабул қилади.

Бошловчи: Президент И. А. Каримов Конституцияни «демократик қомус» деб атади: «Унинг лойиҳаси устида икки йил давомида ишланди. Икки ярим ой мобайнида халқ муҳокамасидан утқазилди, халқнинг фикр хазинаси дурдоналари билан бойитилди, сайқал топди!».

10-ўқувчи: Ҳа, Мустақил Давлатлар Ҳамдустлиги таркибидаги давлатлардан аввал, Ўзбекистон биринчилардан бўлиб ўз Конституциясини қабул қилди. Ўзбекистондан кейин 1993 йил 5 майда Қирғизистон, 1993 йил 12 декабрда Россия Федерацияси, 1994 йил 15 мартда Беларусь Республикаси, 1994 йил ноябрда Тожикистон, 1995 йил 30 августда Қозоғистон ва бошқалар ўз Конституцияларини қабул қилишди.

11-ўқувчи: Биз мустақил дийернинг келажаги бўлмиш ёшлар фахр ила шундай деймиз:

*Мен бахтли ўзбекман,
Озод инсонман,
Тенглар ичра тенгман,
Тахтим, бахтим ёр.
Мен кўҳна жаҳонман,
Янги замонман.
Халқим тақдирида*

Ўз дастхатим бор.

12-ўқувчи:

*Мустақил дийримиз,
Миллат, Ватанимиз,
Юрт ишқи, халқ меҳри
Қалбда намоён*

*Онам — Ўзбекистон,
Бир жону тамиз,
Улуғ истиқболин
Қутлайди жаҳон.*

13-ўқувчи:

*Мен ўлиб яшайман
Хур байроғимни.
Кўзим қароғидай
Азиз, мўйтабар.
Алишмам оламга,*

*Зар тупроғимни,
Ватаним муқаррар,
Кучгай музаффар.*

14-ўқувчи:

*Оламни сиғдирад
Ниғоҳим, қалбим,
Дунё талпинидай
Беланчагинга.
Сиғинаман сенга,
Эй, буюк халқим,
Юртим, ишонаман
Келажакимга!*

Бошловчи: Азиз тенгдошлар. Энди Конституциядаги айрим моддаларни эслатиб утсак.

15-ўқувчи: 1-модда — Ўзбекистон — суверен демократик республика.

16-ўқувчи: 4-модда — Ўзбекистон Республикасининг давлат тили ўзбек тилидир.

17-ўқувчи: 5-модда — Ўзбекистон Республикаси қонун билан тасдиқланган ўз давлат рамзлари — байроғи, герби ва мадҳиясига эга.

Шу уринда айрим саналарни эслаб утайлик:

1) 1992 йил 2 июлда Ўзбекистон Давлат герби тасдиқланди.

2) 1991 йил 18 ноябрда Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи Олий Кенгаши томонидан тасдиқланди.

3) 1992 йил 10 декабрда Республика Олий Кенгаши Дав-

1992 йил 8 декабрь — Ўзбекистон Республикаси Конституциясини куни бўлиб, ҳар йили умумхалқ байрами сифатида кенг нишонланмоқда. Сўнги йилларда эришган ютуқларимизнинг барчаси бош қомусимиз ва бошқа муҳим ҳужжатларга тўла амал қилаётганимиз тўғрисида. Шу сабабли Конституция кунига атаб мактабларда ҳам очиқ тарбия соатлари, адабий-мусиқавий кечалар ўтказилмоқда. Конституция қабул қилинган куннинг 6 йиллигига атаб ўтказиладиган кечада меҳнат фахрийлари, қонун посбонлари ҳам қатнашиши мақсадга мувофиқдир. Асосан юқори синф ўқувчилари билан ўтказиладиган бу тадбир Ўзбекистон Мадҳиясини ижро этиш билан бошланади. Қуйида ана шундай тадбир сценарийсини ҳавола этмоқдамиз.

лат мадҳияси матни ва мусиқасини тасдиқлади.

18-ўқувчи: 29-модда — Ҳар ким фикрлаш, суз ва эътиқод эркинлиги ҳуқуқига эга.

19-ўқувчи: 31-модда — Ҳамма учун виждон эркинлиги қафолатланади. Ҳар бир инсон хоҳлаган динга эътиқод қилиш ёки ҳеч қайси динга эътиқод қилмаслик ҳуқуқига эга. Диний қарашларни мажбуран сингдиришга йўл қўйилмайди.

Ушбу модда тўғрисида тарихда биринчи марта Қуръони Карим ўзбек тилида нашр этилди. Президентимиз фармони билан Руза ва Қурбон ҳайитларининг биринчи кунлари дам олиш кунлари деб эълон қилинди. Ҳаж ва Умра ибодатларини адо этишда давлатимиз ёрдам бера бошлади. Зеро, инсон руҳини покламай туриб, ҳуқуқий давлат барпо эта олмаймиз.

20-ўқувчи: 41-модда — Ҳар ким билим олиш ҳуқуқига эга. Бепул умумий таълим олиш давлат томонидан қафолатланади. Мактаб ишлари давлат назоратиландир.

Дарҳақиқат, Ўзбекистон Республикасининг 1992 йил 2 июлда чиқарилган «Таълим тўғрисида»ги Қонунининг 4-моддасига мувофиқ республика ҳар ким учун билим олишда тенг ҳуқуқларни қафолатлайди.

21-ўқувчи: 50-модда — Фуқаролар атрофи табиий муҳитга эҳтиёткорона муносабатда бўлишга мажбурдирлар. Шундай экан, улар ҳайвонот ва усимлик дунёсини, ҳаво, сув ва ерни асраб-авайлайди.

22-ўқувчи: 66-модда — Вояга етган, меҳнатга лаёқатли фарзандлар ўз ота-оналари ҳақида ғамхўрлик қилишга мажбурдирлар.

23-ўқувчи: 90-модда — Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимига 35 ёшдан кичик бўлмаган, давлат тилини яхши биладиган, бевосита сайловга чамиди 10 йил Ўзбекистон ҳудудида муқим яшган Ўзбекистон фуқароси яшрин овоз бериш йўли билан беш йилга сайланади. Бир шахс сурункасига икки муддатдан ортиқ Президент бўлиши мумкин эмас.

Бошловчи: Курияптики, бу Конституция И. А. Каримов таъкидлаганидек, «Моҳияти, фалсафаси, гоёсига кура янги ҳужжатдир. Унда коммунистик мафкура, синфийлик, партиявийликдан асар ҳам йўқ. Бунда жамики дунёвий неъматлар орасида энг улуғи — инсон деган

фикр илғари сурилган.

24-ўқувчи:

Осмонда ухлайди

тинчлик,

Заминда эллар тинч

яшар,

Эгизакдир тотувлик,

тинчлик,

Ишонч билан талпинар

башар,

Субҳи сабо, самога балли,

Бошга қўнган Ҳумога

балли.

25-ўқувчи:

Тупроғида олтин унади,

Боғларида фаслар

меҳмон.

Кафтларига чақмоқ

қўнади,

Иқболидай йўли

нурафшон.

Ҳилпираган туғига балли,

Асл зот-қиз, ўғлига балли.

26-ўқувчи:

Мустақиллик шамоли

эсар

Ўлкам узра майин, шод,

масрур.

Тулпориди жаҳонни кезар,

Амир Темур пок руҳи

мағрур

Ўзбекистон, қалбинга

балли,

Ўлмас элим, халқинга

балли!

Бошловчи: Биз ўз Конституцияси, мадҳияси, байроғи, герби, миллий валютаси, миллий урф-одатларига эга мустақил Ўзбекистон фарзандларимиз. Шундай экан, шундай жаннатмакон улкага мос фарзандлар бўлиб, мустақилликни мустаҳкамлашга ҳисса қўшайлик. Шоир Абдулла Орипов ёзганидек:

*Ўзбекнинг ўз уруғин эканлиги рост бўлсин,
Елкамизга офтобнинг текканлиги рост бўлсин!*

Тадбир давомида ўқитувчи ёки тақлиф этилган меҳмонлар Конституциянинг айрим моддаларини шарҳлаб беришлари, ўқувчилар Ватан ҳақида шеърлар, қўшиқлар ижро этишлари ҳам мумкин. Баридан мақсад Она юртга, қомусга муҳаббат уйғотиш, ўз ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя эта олишга ургатишдир.

**Маҳмуда ВАЛИЕВА,
Тошкент шаҳридаги
274-мактаб олий
тоифали ўқитувчиси.**

1 И. А. Каримов. Ўзбекистон келажаги буюк давлат. 36—37-бетлар.

2 Ушба асар, 37-бет.

ТОНГ ЮЛДУЗИ

Муассислар:

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ДАВЛАТ МАТБУОТ КҮМИТАСИ
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ХАЛҚ ТАЪЛИМИ ВАЗИРЛИГИ,
«СОҒЛОМ АВЛОД УЧУН»
ХАЛҚАРО ХАЙРИЯ ЖАМҒАРМАСИ

Бош муҳаррир: Умида АБДУАЗИМОВА

ТАХРИР ХАЙЪАТИ:

Йўлдош САИДЖОНОВ, Омон
МАТЖОН, Гулнора ЙЎЛДО-
ШЕВА, Хотам АБДУРАИМОВ,
Икқилоб ЮСУПОВА, Далахон
ЕҚУБОВ, Иноят АБДУСОА-
ТОВА, Суннатилла ҚУЗИЕВ,
Мукаррама МУРОДОВА, Феруза
ОДИЛОВА.

«ЕШИҚТИСОДЧИ»

ИЛОВАСИНИ ТАЙЁРЛАГАНЛАР:

Музаффар ПИРМАТОВ,
Равшан ҚАМБАРОВ,
Маҳлиё МИРСОАТОВА,
Гулнора МУҲАМЕДОВА.

IBM компьютерида терилди ва
саҳифаланди. Офсет усулида
босилди. Ҳажми 1 босма табоқ
Бўлорта — Г -0606.
46.496 нусхада босилди.
Қоғоз бичими — А-3.
Босишга топшириш вақти 19.00
Топширилди — 19.45
Навбатчи Гулнор ВАЛИЕВА

• Рўйхатдан ўтиш тартиби
№ 000137
• Манзилимиз: 700083,
Тошкент шаҳри,
Матбуотчилар кўчаси,
32-уй.
• Нашр курсаткичи: № 64563
• Телефон:
1-33-44-25
1-36-57-91
1-36-54-210